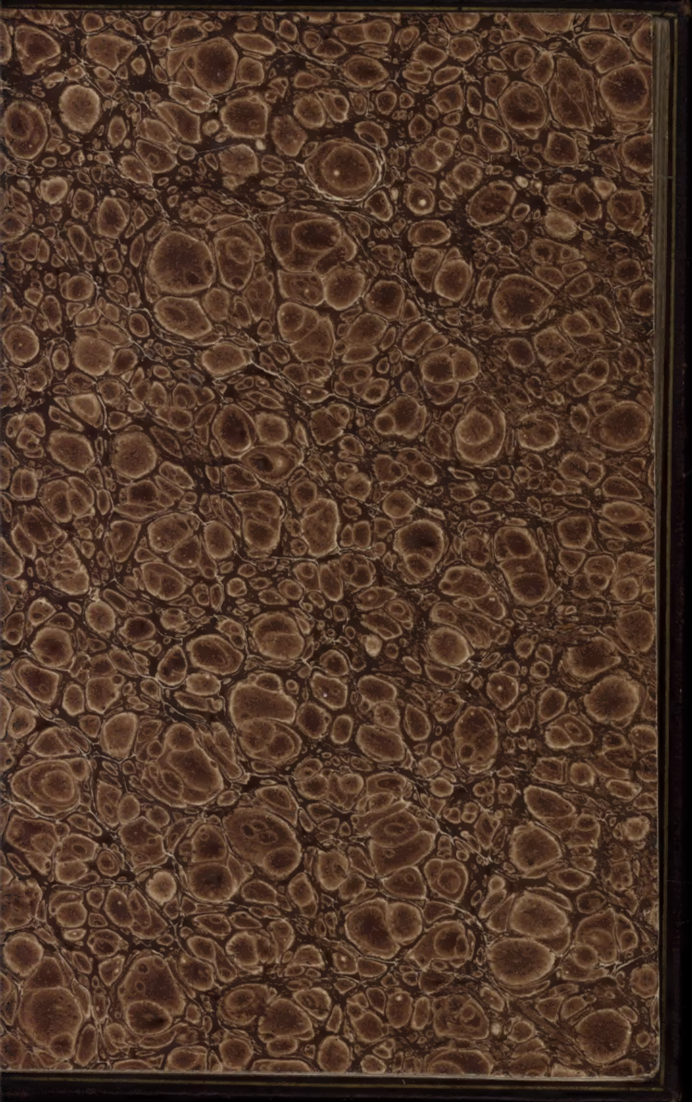

J. GOMEZ DE LA CORTINA ET AMICORUM
FALLITUR HORA LEGENDO

LAZARI BAYFII VIRI DOCTISSIMI COMMENTARIVS DE VEſtium generibus & uocabulis, in L. ueſtis, ff. de auro & argento, ſeu re ueſtiaria.

Subiecta eſt & præfationi lex ipſa, quo facilius intelligatur, quid in toto libro tractetur.

D. ERAS. ROT. IN CICERONIANO.

Supereſt Lazarus Bayfius, qui unico libello de ueſtibus eoq; non magno, magnam laudem meruit, ſummamq; ſpem de ſe præbuit.

2

AVTORVM CATALOGVS QVORVM testimonia adducit Lazarus, præter eos qui ab aliis citantur.

Autores Græci.

Poëtę.

Homerus
Theocritus

Historici.

Herodotus
Herodianus
Plutarchus

Cosmographi.

Strabo
Ephorus
Stephanus

Philosohi.

Plato
Theophrastus

Grãmatici mixti.

Iulius Pollux
Atheneus
Suidas
Hesychius
Interpres Nicandri

Latini poëtę.

Plautus
Terentius
Vergilius
Horatius
Propertius
Catullus
Ouidius
Iuuenalis
Martialis
Persius
Ausonius

Historici.

I. Cæsar
Liuius
Tranquillus
Cornel. Tacitus
Iul.Capitolinus
Fla.Vopiscus
Lampridius
Amm. Marcellinus
Procopius
Valerius

Oratores.

Cicero
Cassius

Grammatici.

M. Varro
Nonius Marcellus
Fest.Pompeius

Mixti.

Plinius auunculus
Plinius nepos
A. Gellius
Macrobius
Budæus
Erasmus

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI D. IOANNI A LOtharingia. S. R. E. Cardinali meritissimo Lazarus Baysius S. D.

QVom diu, multumq́; me solicitum haberet huiusce mei libelli æditio, nō tam, quod maleuolorum inuidiam pertimescerem (quis enim sanæ mentis huic labori meo innideat) quàm quod rei uestiariæ, quam tracto, familiarem pestem blattas scilicet & tineas, in hoc meum opusculum primo quoq; tēpore impetū facturas suspicaret, tu unus ex omnibus mihi occurrebas, qui ingenij mei mediocritatem, non modo autoritate tua tueri & posses & uelles, uerum etiam tuæ amplitudinis odore, multo magis quàm mala illa aurea, quæ & medica & citria dicuntur, hanc synthesim meam ab omni tinearum impetitione uendicares. Quis est enim omnium, aut quotus quisq; est eorum quidem certe, qui cum musis, id est cum humanitate & doctrina aliquod habēt commercium, qui cum hunc libellum tibi nuncupatum, tibiq́; nō ingratum: huius deniq; ipsius te patrocinium suscepisse resciuerit, eum ipsum nominis tui titulo pellectus non statim emendum curet: emptū perlegat: perlectum propè dicam, exosculetur, neq; de manibus unquā deponat: & ut in eo plura uideat quæ reprehendenda, quàm quæ laudibus efferenda sint, tuæ certe dignitatis celsitudine permotus, à conuicijs linguam abstineat? Quem uero ad te tuaq́; non dicam metuenda: amari eñ uis non metui, sed obseruāda potius, magnifica ista tui oris ꝓbitas nō rapiat: gñosa formę dignitas nō alliciat: suauissima humanitatis mollitudo non inuitet: singularis deniq;, raraq́;

in amplissima fortuna Romani sermonis facūdia nō persuadeat? Quibus tu dotibus instructus & ornatus non Romanos, Germanos, ac Gallos tantummodo, uelut alter Gallicus Hercules, aures, oculosq́; aureis catenulis, id est, ueneranda quadam suada uinctos, quocunq; uis trahis, sed ipsum quoq; Franciscum regem acerrimum ingeniorum æstimatorē, morũ suauitate, quos in te nouit esse pręcipuos, ita deuinctū tenes, ut te unum ex omni purpuratorum ordine potissimum delegerit, quem tum in administranda regni mole, consiliorum participem, uel potius principem haberet: tum uero quotidianis epulis cōmuni mensa conuiuam exciperet. Et hercle bene. Quid enī est elegantia tua dignius, cuius tum oratio, tum uita per difficilem illam grauitatis cum humanitate cōiunctam societatem mihi uidetur consecuta? Neq; uero ille unus te adamare cōtendit, quinetiā ad unum omnes Christiani nominis principes, & eorū nōnulli Gallici nominis hostes, te Gallū, Gallicarumq́; partium, utrunq;, & ob animi celsitatem & ob uitæ integritatem ita probant, ut nemo unq̃ quisquā suū principem conterraneum magis. Nimirum hoc tibi tribuit admiranda quædam uirtutis uis, ac incredibilis ingenij dexteritas, ut te non solum ij qui nunquā uiderint admirentur: sed hostes etiam nō uulgari amore prosequātur. Iam uero literatorum, studiosorūq́; ordo, cui ultro te Mecœnatem exhibuisti, te ita suspicit, magnam ut in spem ueniam, hasce meas uigilias, quas tuæ amplitudini consecrauimus, futuras illi, te commēdante gratiosas: quas tamen ipsas haud satis scio Iureconsultis quibus scripsimus fore plausibiles, propterea quod minime Accursij, Accursianorumq́; morem sectati simus. Quin & necessario pleraq; ex Græcorum fontibus adiecimus: uolui enim autoribus laudandis ineptiarū crimen effugere: quę uereor

ut istis

ut iſtis ſtomachum faciant,eoq́ꝫ nomine libellũ hunc reijciant, qui ab hac tranſmarina atqꝫ aduenticia do ctrina abhorrere ſolẽt. Porrò autem utriuſqꝫ linguæ elegantiarum ſectatores, qui iſta mea legere nõ gra uabuntur,oratos uelim,primum ut mihi aſſeueranti credant, me meliores ætatis annos in ediſcendis Accurſianorum ineptijs, potius, quàm Vlpiani, aut Pauli reſponſis, de non ſatis eruditorum amicorum cõſilio, conſumpſiſſe: quorum barbaries ingenium, mentemq́ꝫ meam infuſcauit, quibus dediſcendis non minus mihi fuit negocij,quàm in ediſcendo ad uerbũ aut Platone,aut Demoſthene, aut ſimul utroqꝫ: Dein de me ſero & curſim Græcas literas arripuiſſe,ac ſucciſiuis quod aiunt, operis: præterea cogitẽt, quid ho mo cuiuſmodi ego & ſum & eſſe prædico, & præ me fero, præſtare poſſit,in ea præſertim re, quæ ab hinc annos circiter mille doctiſſimo cuiqꝫ,ut nihil magnificentius dicam, haud ſatis cognita fuit & perſpecta. Tum ad extremum ita fiet, opinor, ut nihil mihi de impetranda ab his uenia ſit laborandũ: etiamſi nonnullis in locis lapſus fuerim,uel plęraqꝫ omiſerim. Ego enim,ne forte neſciãt,hac lege hoc opus ædo; mihi poſt hac ut integrum ſit,curta producere,peruerſa mutare, errata denique ipſa corrigere. Cur enim mihi uix dum triginta annos nato, ſemel non liceat, quod propè quinquagenario Budæo licuit,magno natu Eraſmus ſibi toties permiſit? Quorum uterqꝫ ſuo ſtudio, labore & induſtria ſibi doctrinæ nomine,æternum decus, patriæ, Mecœnatibusq́ꝫ ſuis nunquam intermorituram gloriam comparauit. Vale præſul ornatiſſime.

Pandectarum Lib. XXXVIII.

VLPIANVS.

VEstis,an uestimenta legantur, nihil refet. Vestimentorum sunt omnia lanea, uel serica, uel bombycina, quæ induendi, præcingendi, amiciendi, insternendi, iniiciendi, accubãdiue caussa parata sunt,& quę his accessionis uice cedunt, quæ sunt insitæ picturæ,clauiq; qui uestibus insuuntur. Vestimenta omnia aut uirilia sunt, aut puerilia, aut muliebria,aut communia,aut familiaria. Virilia sunt quę ipsius patrissa.caussa parata sunt,ueluti togæ,&tunicæ,palliola,uestimenta stragula,ansitaria & saga,& reliqua similia. Puerilia sunt quæ ad nullũ alium usum pertinent,nisi ad puerilem,ueluti togæ, prætextæ,aliculæ chlamydes,pallia,quę filiis nostris comparamus. Muliebria sunt quę matrisfa.caussa parata sunt,quibus uir non facile uti potest sine uituperatione,ueluti stolæ,pallia,tunicę,capitia, zonæ, mitræ,quæ magis capitis tegendi, quàm ornandi causa cõparata sunt, plagulæ,penulæ. Cõmunia sunt quibus promiscuè utitur mulier cum uiro,ueluti si eiusmodi penula,palliúmue est, & reliqua eiusmodi,quę sine reprehensione,uel uir,uel uxor utatur. Familiaria sunt, quæ ad familiam uestiendam parata sunt, sicuti,saga,tunicæ,penulæ,lintea uestimenta,stragula,& cætera similia. Vestis ex pellibus cõstabit: Item uestes caprinæ & agninæ uestis erunt. Argumento sunt etiam nationes quædã,ueluti Sarmatarum,quæ pellibus teguntur. Aristoteles etiam coactilia uesti cedere ait,& tegimenta subselliorum huic legato cedere uice margaritarum. Item fibulæ ornamentorũ magis,quàm uestis sunt. Tapeta uesti cedẽt, quæ aut sterni aut iniici solent, sed stragulas & bubolonicas, quæ equis insterni solent non puto uestis esse. Fasciæ crinales

crinales,pedulesq; impilia loca sunt, quia partē corporis uestiunt.alia causa est udonum,quia usum calciamentorum prestant. Ceruicalia quoq; nomine uestis cōtinentur.Si quis addiderit uestem suam,apparet de ea eum sensisse quam ipse in usos suos habuerit.Culcitræ etiam uestis erunt. Item pelles caprinæ & agninæ uestis erūt. Muliebri ueste legata & infantilem contineri,& puellarum & uirginum, Pomponius lib.22.ad Sabinum,recte scribit. Mulieres enim omnes dici,quæcunq; sexus fæminini sunt.Ornamenta muliebria,sunt quibus mulier ornatur, ueluti,inaures,armillæ,uiriolę,annuli,præter signatorios, & omnia quæ ad aliam rem nullam parantur,nisi corporis ornandi caussa.Quorum in numero etiam hęc sunt,aurum,gemmæ, lapilli, qui aliam in se nullam utilitatem habent. Mūdus muliebris,est quo mulier mundior fit.Continentur & eo,specula,matulæ,unguenta,uasa unguētaria,& si qua similia dici possunt ueluti labocioristus.Ornamentorum hæc uittæ,mitræ, & semimitræ, lautica, acusue, cum margarita, quam mulieres habere solent reticula,crocafuscia.Sicut & mulier potest esse munda, non tamen ornata, ut solet contingere in his,quæ se mundauerint, lotæ in balneo,neq; se ornauerint.Et contra est aliqua ex summo statim ornata,non tamen emundata.Margarita ita si non soluta sit,uel qui aliis lapides, siquidem exemptiles sint,dicendum est ornamentorum loco haberi.Sed &si in hoc sint soluti,ut recōponantur, ornamentorū loco sunt. Quod si adhuc rudes sint lapilli, uel margaritæ,nel gemmæ,ornamentorum loco non erunt, nisi alia fuerit mens testātis,qui hęc quoq;,quæ ad testamenta parauerat,ornamentorum loco & appellatione cōprehendi uoluerit.

LAZARI

BAYFII ANNOTATIONVM IN L. VESTIS FF. DE AVRO & Argento LIBER.

CAPVT PRIMVM.

Vestis appellatio.

Stola.

Stola apud ueteres.

ἐσθής

Stola pro cultu

SVnt qui putent inter uestem & stolam hanc esse differẽtiam, ut cum uestis appellatione, omne uestimentum comprehendatur, muliebre iuxtà ac uirile, stolæ mulierum tantum uestimenta intelligantur. Quos sequutus uidetur Vlpianus hic, qui stolam inter muliebria uestimenta annumerat. Et autorem uidetur habere locupletissimum Ciceronẽ in Antoniana secunda, in hæc uerba: Sumpsisti uirilem togam, quam statim muliebrem stolã reddidisti. Ego uero haud magno in discrimine ponã, dicatne quis, uestem aut stolam, cum ex autorum obseruatiõe, quin hæc duo uocabula συνώνυμα sint, parum abesse existimem. Veteres enim stolã dixerunt omne quod corpus tegeret. autor Nonius. Cicero quoque cũ muliebrẽ adijcit, sentire uidetur stolam quoque uirorũ fuisse, quod & probari potest ex autoribus à Nonio citatis. Græci uero uel potius quidam Græcarum elegãtiarum scriptor, ait, uestis, quam ἐσθῆτα uocat appellatione, omne uestimentum contineri: stolam uero indumenti rationem quandam, ac modum demonstrare, ut alia stola Græcorum, alia Barbarorum. Quo in significatu utitur Plutarchus, cum alibi, tum in Alexandro: ἐνίκησεν, inquit, ὁ καλούμενος ἀλέξανδρος, καὶ δωρεὰν ἔλαβε δώδεκα κώμας, καὶ στολῇ περσικῇ χρῆσθαι. hoc est: Vicit is qui uocabatur Alexander, gratiaque illi facta, ut duodecim uicis potiretur, stolaque Persica uteretur. Stola Persi-

ca

ca ait pro cultu Persico. Idem Plutarchus in Dione, cum de Dionysio seniore loquitur, qui neminem incussum, in cubiculũ admitteret, sic ait, εἰσῄει δὲ πρὸς αὐτὸν εἰς τὸ δωμάτιον, οὔτ' ἀδελφὸς, οὔθ' υἱὸς, ὡς ἔτυχεν ἠμφιεσμένος, ἀλλ' ἔδει, πρὶν εἰσελθεῖν, ἀποδύντα τὴν ἑαυτοῦ στολὴν, ἕκαστον ἑτέραν ἀναλαβεῖν, ὁραθέντα γυμνὸν ὑπὸ τῶν φυλαττόντων. hoc est. Ingrediebatur uero ad ipsum in cubiculum, neq; frater, neq; filius, ut erat indutus, uerum opus erat ante ingressum unũquẽq;, posito suo ipsius cultu, alium suscipere, nudum'q; ita à satellitibus uideri. Stola uero dicta uidet' ἀπὸ τοῦ στέλλομαι, quod induo signat, ut apud Plutarchũ, in Arato: ὁ δὲ Ἐργῖνος ἑπτὰ λαβὼν νεανίσκους ἐσταλμένους ὁδοιπορικῶς. hoc est, uiatoria indutos: quo uocabulo utitur Budęus in quadam epistola, uir de quo dicere solet Ianus Lascaris, quod olim de Tullio dixit Appollonius. Viatoriam uero uestem hodœporicam appellat Herodianus, quã uulgo robam curtã dicimus. Herodianus in quinto, ubi de Macrini fuga, qui posito cultu regio ἐσθῆτά τε ὁδοιπορικὴν λαβὼν, καὶ τὴν κεφαλὴν ἀεὶ σκέπων, νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν ὡδοιπόρει, φθάνων τὴν φήμην τῆς ἑαυτοῦ τύχης. hoc est. Sũpta'q; ueste uiatoria, obtecto'q; usq; capite, noctem diem'q; iter faciebat, fam suæ fortunæ præueniens. Sic & Plinius cubicula uiatoria dixit libro 37. Et Neronis principis qui sceptra personis histrionũ, & cubicula uiatoria unionib⁹ cõstruebat. Nos quoq; fortassis haud absurde dixerimus, cubicula uiatoria lectulos illos, quibus passim in comitatu utimur.

Dionysius

Stola unde dicta

Budæus

Lascaris

Viatoria ὁδοιπορική.

Cubicula uiatoria

CAPVT II.

AIt Vlpianus ¶uestimẽtorũ sunt om̃ia lanea.) De lanarum generibus ex Plinio pauca subijciam, quandoquidẽ melius est à fontibus haurire, quàm riuulos consectari.

Lanarum genera

Hispania nigri uelleris præcipuas habet.

Pollentia iuxta Alpes.

Pollẽtinæ

Vnde apud Martialem lanæ Pollentinæ.

Non tantum pullo lugentes uellere lanas.

Canusinæ Canusium rutuli, quas erythras uocant. Canusinæ ruffæ dictæ à Martiale:

Roma magis fuscis uestitur Gallia ruffis.

Canusinutus Et Canusinatũ Syrũ dicit pro Canusina ueste ornato:

Vt Canusinatus nostro Syrus assere sudet.

Fuluas habet Tarentum,& suæ puliginis Histriæ, Liburniæq́ue pilo propior, quàm lanæ, pexis aliena uestibus,& quam sola ars scutulato textu commendat in Lusitania. **Scutulat⁹ textus** Scutulatum uero textum eiusmodi ferè est, qualis cernitur in araneorum telis. Plinius undecimo, cap. xxiiij: Quanta arte celant pedicas, scutulato rete, ad capiendas muscas circa grassantes. Est autem **Scutula** scutula à scuto dicta, Plinius decimoseptimo ubi de Emplastratione: Ergo amputatis omnibus ramis, ne succum auocent, nitidissima in parte, quâque precipua cernatur hilaritas, exempta scutula, cortici, ita ne descendat ultra ferrum, imprimitur ex alia cortex par cum sui germinis mamma, per scutulam intelligo corticem ad effigiem paruuli scuti eximendum ab arbore, & alium in eius locũ cũ germine reponendum. At uero mollis erat in agro Mutinensi, **Mutinẽsis** cuius meminit Strabo in quinto: ἔριαν δὲ τὴν μὲν μαλακὴν, οἱ περὶ μουτίνην τόποι, καὶ τὸν σκούταναν ποταμὸν φέρουσι, πασῶν πολὺ καλλίστην. τὴν δὲ τραχεῖαν ἡ λιγυστικὴ καὶ ἡ τῶν ἰνσούβρων. ἐξ ἧς τὸ πλέον τῆς οἰκείας τῶν ἰταλιωτῶν ἀμπέχεται. τὴν δὲ μέσην ἡ περὶ πατάουιον. ἐξ ἧς οἱ τάπητες πολυτελεῖς, καὶ γαύσαποι: hoc est: Lanam uero mollem Mutinensis ager, eaq́ue regio quæ ad fluuium Scutanam pertinet, fert omnium longe optimam: hirtam uero Ligustica & Mediolanensis, ex qua bona pars Italiæ seruitiorum uestitur. Mediocrem autem, ea quę circa Patauium, ex qua preciosissima tapeta & gausapinę fiunt.

Est

Est & hirta pilo crasso, in tapetis antiquissima gratia. Lanarum colores natiui memorantur quatuor praecipui, etiam si Plinius dicat, uel natiuis nomina deesse aliquot modis. Albus in Apulia nobilis, ut ait Martialis.

Lanarũ colores prę cipui

Velleribus primis Apulia, Parma secundis
Nobilis, Altinum tertia laudat opus.

Niger in Hispania, & Pollentia, ut diximus, rutilus, qui & ἐρυθρὸς dici potest, & à Martiale ruffus. Fuluus & suae puliginis Tarentinus. Quis uero sit fuluus color docet Fronto apud Gellium his uerbis. Fuluus autem uidetur de ruffo atque uiridi mixtus in alijs plus ruffi habere. Sic poëta uerborum diligentissimus fuluam aquilam dixit, & iaspidem, fuluos galeros, & fuluum aurum, & arenam fuluam, & fuluum leonem. Sic Q. Ennius in Annalibus, fuluo aere dixit. Flauus contra uidetur ex uiridi & ruffo & albo concretus. Sic flauentes comae, & quod mirari quosdam uideo, frondes olearum à Vergilio dicuntur flauae. Sic multo ante Pacuuius aquam flauam dixit, & flauum puluerem, cuius uersus, quoniam sunt iucundissimi libens commemini.

Rutilus

ἐρυθρὸς

Fuluus color

Flauus

Cedo tamen pedem lymphis flauis flauum puluerem. Hactenus Gellius. Flauentes comae dicuntur, quae sunt crocei coloris, quod uel Ouidiano uersu probari potest, in secundo de amoribus.

Flauentes comae

Seu flauent. placuit roseis Aurora capillis.

Quando uero in colorum mentionem incidimus, qui multi uarijque in uestimentis reperiuntur, sericis iuxtà ac laneis, addam ex eodem Gellio quę praecipuè ad noscendos colores facere uidebantur. Ait Gellius eodem capite: Non enim haec sunt sola uocabula ruffum colorem demonstrantia, quae tu modo dixisti, ruffus & ruber, sed alia quoque hactenus plura

De coloribus ex Gellio

plura quàm quæ dicta abs te Græca sunt. Fuluus enim ut flauus, ut rubidus, ut phœniceus, ut rutilus, ut luteus, & spadix, appellationes sunt ruffi coloris. Hactenus Gellius. Aduertendũ tamẽ ex eodem quod phœniceus, rutilus, & spadix sunt συνώνυμα, & significant exuberantiam, splẽdoremq́ꝫ ruboris, quales sunt fructus palmę arboris non admodum sole incocti, unde spadicis & phœnicei nomẽ. Rubidus autem & ruffus atrore & nigrore multo mixt⁹. Luteus q̃qꝫ ruffus est, sed dilucidior. Viridis uero color appellaẽ quoqꝫ cœruleus, q à Græcis glaucus dicit̃, unde Pallas γλαυκῶπις dicta, à ueteribus autẽ latinis cœsia quasi cœlia, à colore cœli, ut inquit P. Nigidius. Ausonius quoqꝫ de Bissula latine dixit:

Rutilus
Phœnice⁹
Spadix
Rubidus
Luteus
Viridis
Cœruleus
Glaucus
Cœsius
Cœrulus

Oculos cœrula, flaua comas.

Hoc est, ut uulgo loquimur, quæ habet oculos uirides. Illud interim mirari subit, qd in causa sit, quod nos Galli simul & Germani in puellarum forma ocu los cœruleos laudamus, cõtra uero Romanis ac Gręcis puellę oculis nigris censentur. Cœrulei coloris uestis dicitur & cymatilis, quia nomen sortitur ab undis. apud Ouidium:

Cymatilis

Hic undas imitatur, habet quoqꝫ nomen ab undis.

κῦμα enim fluctus est. Nec me latet quosdam per cymatilem uestem apud Plautum intelligere, undulatã id est, de camelot: quod haud scio an ridiculum sit.

κῦμα
Vndulata uestis

Quod autem de luteo diximus, Nonius ait, Luteum propriè esse croceum. Autor Vergilius, in Bucolicis.

Luteus color

Iam croceo mutauit uellera luto.

Et alibi.

Aurora in roseis fulgebat lutea bigis.

Sic & oui uitellum luteum dicimus. Crocota uestis dicta Nonio, unde infectores crocotarĳ apud Plautum & dicitur Crocota à croco, ut opinor, quo uocabulo utuntur & Græci κροκωτὸς & κροκώπον: id est, Crocota

Crocota
crocotarĳ
κροκωτὸς
κροκώπον

&

& crocotula, quæ inter muliebria connumerantur. Quo uocabulo quidam putauerunt rubrum colorẽ intelligi. Ouidius.

Nec fuerant rubri cognita fila croci.

Vides ut crocũ rubrũ dicat Ouid. Ostrina quoque ab ostro, q est subrubeus. Terentius: Interea aspexit uirginem uectari in capite riculam indutam ostrinam. Molochinus in ueste similis flori maluæ, cuius infectores dicũtur Molochinarij à Plauto, in Aulularia. Ferrugineus est color ferro ardẽti haud absimilis, ut quidam putauere, qui & hyacinthinus ex Vergilio. ait enim: Ferrugineos hyacinthos. Ex Nonio. Castaneus in uestibus is color quem sublata prima syllaba uulgo taneum dicimus, cuius meminit Ouidius de arte amandi. Neq; uero alienum uidetur ex Platone in Timæo pauca de coloribus addere. Græca non ascribam quia subtimeo, ne Græcarum literarum expertis nauseam moueam, quando ferè fit, ut facile aspernemur, quæ ignoramus. Marsilius ita uertit. Quod uisum disgregat album appellatur, nigrum uero qd cõgregat, motionem profecto acutiorem, alteriusq; generis ignis incidentem, dispergentemq; uisum usq; ad oculos, orbesq; ipsos oculorum, meatusq; ui diuerberãtem, liquefacientemq;, ignem esse dicimus ex opposito obuiãtem, cuius occursu lachryma, corpus ex igni & aqua mixtum effunditur, & uno quidem igne uelut è coruscatione quadam exiliẽte, altero uero penetrante, & ab humore extincto uarij creantur ex huiusmodi mixtione colores, atq; ipsam passionem fulgorem, coruscationẽq; uocamus, quodq; id facit splendidum atq; coruscum. Horum medium ignis genus ad oculorum humorem perueniens, illicq; se miscens, minimè quidem coruscum, sed ex ipsa ignei radij ad humorem mixtione sanguineum creante colorẽ rubeum nominamus. splendidum albumq; rubro mixtum

Ostrina uestis

Molochinus color

Ferrugineus

Castane⁹

De coloribus ex Platone

Fulgor

Coruscatio

Rubeus

Flauus color

xtum flauum procreat. Quo autem mensuræ modo singula singulis misceantur, etiamsi quis nouerit narrare prudentis non est, præsertim, cum neque necessarium, neque uerisimilem de his rationem afferre possit. Rubeum cum albo nigroque purpureum generat. Paulo obscurior, moreus, luteolusque fit color, fuluum flaui, fuscique temperatione producitur. Fuscũ uero albi, & nigri confusione pallorem albi flauique copula generat. Splendidum albo adiunctum obfusumque nigredine cœruleum efficit. Cœruleum cum albo glaucum creat. Fului nigrique tẽperie color uiridis nascitur. Hactenus Marsilius. Plura de coloribus dicere supersedi, quoniam hac de re multa pollicetur Marcellus Florentinus, quem etiamsi fato functus est, de coloribus copiosissime, simul & doctissime scripsisse arbitror.

Purpure[9] | Moreus | Luteolus | Fuluus | Fuscus | Cœruleus | Glaucus | Viridis | Marcellus Florẽtin[9]

CAPVT III.

Purpuræ inuentio

PVrpureus color in uestimentis laudatissimus antiquis fuit, cuius autorem fuisse ferunt Herculem, ut scripsit Iulius Pollux in onomastico ad Commodum imperatorem, his uerbis. Τύριοι λέγουσι, ὡς ἡρακλῆς ἠράσθη νύμφης ἐπιχωρίας. τύρος δ' ἦν τῇ νύμφῃ τοὔνομα, ἕπετο δ' ἄρα τῷ ἡρακλεῖ καὶ κύων κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον. οἶσθα δὲ ὅτι τοῖς ἥρωσι συνεισίεσαν μέχρι τῆς ἐκκλησίας οἱ κύνες. ὁ τοίνυν ἡράκλειος κύων κατὰ πέτραν ἑρπύσασαν θεασάμενος πορφύραν προεχούσης αὐτῆς τῆς σαρκὸς, ἐνδακὼν, ὁ μὲν τὴν σάρκα ποιεῖται τροφὴν, ὁ δὲ λύθρος ἄρα τὰ χείλη τοῦ κυνὸς αἱμάξας ἐφοίνιξεν. ὡς δὲ ἧκεν ὁ ἥρως παρὰ τὴν κόρην, αὐτὴ δὲ θεασαμένη τὰ χείλη τοῦ κυνὸς ἀνθοῦντα ἀήθει βαφῇ, οὐκ ἔφη προσήσεσθαι τὸ λοιπὸν τὸν ἡρακλέα, εἰ μὴ αὐτῇ κομίσειεν ἐσθῆτα τῶν τοῦ κυνὸς χειλῶν εὐανθεστέραν. ὁ μὲν τοίνυν ἡρακλῆς ἐξεῦρέ τε τὸ ζῷον, καὶ τὸν λύθρον ἀνελέξατο, καὶ τὸ δῶρον ἐκόμισε τῇ κόρῃ, πρῶτος γενόμενος εὑρέτης τῷ τυρίῳ λόγῳ τῆς φοινικῆς βαφῆς. hoc est. Tyrij ferũt Herculem captum amore nymphæ indigenæ, quæ

Tyrus

Tyrus uocabatur. Sectabatur autem Herculem canis ut erat mos antiquus. Nosti enim quod simul cum heroibus canes in concionem ingrederentur. Canis igitur Herculeus purpuram per scopulum adrepentem cõspicatus, ipsius prominentem carunculã mordicus adripuit, & pro cibo usus est cruorq; labra canis colore phœniceo infecit. Vt uero rediit heros ad puellam, ipsa conspicata canis labra insueto colore infecta, negauit sibi quicquam posthac cum illo fore, nisi si uestem canis labris speciosiorem afferret. Sic itaq; Hercules concha illa inuenta, cruorem collegit, munúsque puellæ attulit, primus inuentor, ut Tyrij perhibent, phœniciæ infecturæ. Hæc ferè ad uerbum, ut rudiores Græca intelligant. Imperatores Romani priuatis purpuræ usu interdixerunt, in titulo: Quæ res uendi non possunt, libro quarto Codicis.

Purpuræ usus

Purpuræ autem appellatione omnis generis purpuram contineri puto. Itaq; buccinum & conchylium cõtinebitur l. si cui lana. supra de legat. tertio, in uulgatis codicibus legitur fucinum & iacinctum, uel iacinum, & in horum interpretatione mirandum in modum hallucinatur Accursius, cum ex Plinio constet buccinum & conchylium in purpuræ genera adnumerari. Nec admodum placet, quod Nebrissensis ianthinum legit. Purpuræ usus nobis est ignotus, q̊d & affirmat Budæus in lib. de Asse. Mirum tamen uidetur, cum Carteia Beticæ prouinciæ olim murices & purpuras nobiles fuisse constet, ex Strabone in tertio. ἀνδὲ καρτηίᾳ κύρικας δὲ κακοτύλους κ̀ πορφύρας φασίν. In Sardinia quoq; fuisse constat ex prouerbio: βάμμα σαρδωνικὸν ἀντὶ τοῦ ἐρυθρὸν καὶ φοινικοῦν. Rome uero purpuræ usum semper fuisse testatur Plinius his uerbis: Purpuræ usum Romę semp fuisse uideo, sed Romulo in trabea. Nã toga prætexta, & latiore clauo, Tulliũ Hostiliũ è regibus primũ usum, Hetruscis deuictis satis

Purpuræ appellatio
Buccinum
Cõchyliũ
Accursij lapsus
Purpuræ usus hodie ignotus
Carteia
Tinctura Sardonica

Purpura isignæ magistratuũ

tis conſtat. Purpura erat inſigne Romanorum magiſtratuum, quod & Martialis affirmat, cum ait:
Diuiſit noſtras purpura ueſtra togas.

Et ab eodem, purpura ponitur pro magiſtratibus.
Purpura te felix, te colit omnis honos.

Purpura pro magiſtratu

Plinius in decimo, ubi de Gallis: Vt planè digne aliti honoris tantũ redeat Romana purpura, id eſt, Romani magiſtratus. Purpuræ uiolaceæ precium in libris denariĳs cētum. Plinius. Nepos Cornelius qui diui Auguſti principatu obĳt, Me, inquit, iuuene uiolacea purpura uigebat, cuius libra denariĳs centum ueniebat, id eſt decē aureis ſolatis. Subdit Plinius: Succeſſit dibapha Tyria, quæ in libras denariĳs mille nõ poterat emi, id eſt, mille iulĳs, uel centum aureis ſolis. Paulopoſt, dibapha dicebat, quæ bis tincta eſſet, ueluti magnifico impendio. Dibaphum appellat Tullius epiſtolarum ſecũdo, ad Cælium: Curtius noſter dibaphum cogitat, ſed eum infector moratur, & ad Atticum: Proínde iſti licet faciant quos uolent conſſ. tribunos pleb. etiam, deinde Vatinĳ ſtrumam, ſacerdotĳ διβάφω ueſtiant, id eſt, ueſte purpurea & bis tincta dibapha. Plinius tñ, pelagi, id eſt purpuræ genus, in libras quinquagenos nummos, & buccini cētenos ponit, id eſt, quinquaginta ſolidos & centenos. Nummum pro ſolido noſtro accipio ex Budæo. Veſtimenta purpura infecta, eo temperamento, ut eius lapilli colorem reddãt, qui amethyſtus appellatur, amethyſtina dicuntur. Plinus lib. 37. Indicę abſolutum purpuræ colorem habent, ad hancq; tinguentium officinæ dirigũt uota. Fundit autem eum aſpectu leniter blandũ, nec in oculos, ut carbunculi uibrat, unde Ouidius amethyſtos purpureos,

Cornelius Nepos

Dibapha Tyria

Dibaphũ

Pelagus

Nummus

Amethyſtus

Hic baphias, hic purpureos amethyſtos

Martialis in primo amethyſtinasq; mulierum uocat ueſtes, inde amethyſtinatus. Martialis in ſecũdo.

Amethyſtinatus

Hic

Hic quem uidetis greſſibus uagis lentum,
Amethyſtinatus media qui ſecat ſepta.

Iam & ille addito Tyrio, Tyriamethyſtus dictus. Pliníus de tinguendo amethyſto: Non eſt ſatis abſtu liſſe gemmæ nomen amethyſtum. rurſus abſolutus inebriatur Tyro,ut ſit ex utroq; nomen improbum, ſimulq́; luxuria duplex. Tyrium accipe pro purpura Tyria. Tyros enim quondam inſula à Tyro Phœnicis filio appellata,poſtea uero oppugnãtis operibus, continenti iuncta nobilis fuit conchylio & purpura. πολὺ γὰρ ,ut ait Strabo, ἐξήτασται πασῶν, τυρία καλλίστη πορφύρα. hoc eſt: Longe enim omnium præſtantiſſima habetur Tyria purpura. Tyrus quondam Sarra dicta,unde Sarrana apud Iuuenalem. Dicuntur quoq; abſolute Tyriæ,ueſtes purpura Tyria infectæ. Ouid. — Tyriamethyſtus — Tyrium — Tyros. — Sarra — Sarrana — Tyriæ

Siue erit in Tyrijs,Tyrios laudabis amictus

Martialis in primo: — Tyriæ lacernæ

Hiſpanas,Tyriasq́, coccinasq́.

Tyriæ quoq; lacernæ. Martialis:

Vt luculenta linat Tyrias mihi multa lacernas.

Quarum precium diſce ex eodem Martiali.

Emit lacernas millibus decem Baſſus,
Tyrias coloris optimi.

Et in Mancinum.

Millibus decem dixi emptas lacernas nũmis eſſe Põpille. Idem Martialis in Proculeiam, libro 10. ueſtis purpureę immenſum precium ponit, quam trabeam fuiſſe puto,uel togam pictam. Ludit in uxorem quæ diuertit à uiro, propterea quod prætor eſſet renunciatus.

Quid,rogo,quid factum eſt,ſubiti quę cauſa doloris?
Nil mihi reſpondes?Dicam ego,prætor erat.
Conſtatura fuit Megalenſis purpura centum
Millibus,ut nimium munera parca dares. — Megalẽſis purpura

Per Megalenſem purpuram intelligit togam pictã,

qua ornabantur prætores celebrandis Megalensibus ludis. Iuuenalis em̄ inter ornamēta prætorum adnumerat trabeam.

Cū nō essent urbibus illis prætexta, & trabeæ. & alibi
Megalesiacæ spectacula mappæ,
Idæum solenne colunt, similisq; triumpho
Prædo caballorum prætor sedet.

Toga picta

Toga enim picta triumphātium erat, ut docebo ex Liuio. Quod uero toga picta fuerit prętorū, docet Lāpridius in Alexandro, in hæc uerba: Prætextam & pictam togam nusquam, nisi consul, accepit, & eam quidem quam de Iouis templo alij quoq; accipiebāt, aut prætores aut consules. Quibus uerbis apparet prætores & consules solitos accipere prætextam & togam

Tunica Iouis

pictam de templo Iouis. Et etiam tunicam, quæ ob id à Iuuenale, ut opinor, tunica Iouis dicitur. Alio uero tempore prætores utebantur prætexta. Plutarchus in Cicerone, de Cornelio Lentulo, qui cum prætor esset, magistratu se abdicauit. στρατηγῶν δ' ἐτύγχανε, καὶ τὴν περιπόρφυρον ἐν τῇ βουλῇ καταθέμενος, διήλλαξεν ἐσθῆτα τῇ συμφορᾷ πρέπουσαν, hoc est. Erat enim prætor, positaq; in senatu prætexta, fortunæ suæ congruam induit. Interpres aliter uertit, scilicet purpuream uestem: uter ueritatis scopum attigerit, doctorum sit iudicium. Nihil mihi sumo, nihil interpreti detraho. Latius autem explicabo in prætexta eam ipsam esse,

Prætexta περιπόρφυρος

quam Plutarchus idem περιπόρφυρον appellat. Sed ad Martialē reuertamur, qui cum ait, centum millibus, HS. intellige, quæ summa ære nostro est * cinq mille

* Valent 2000 & 500 Coronet.

francs. Cum lacernarum Tyriarum posuerit * cinq cens francs. Et sanè uestem purpuream emere cinq

* Val. 250 Coronat.

mille francs, immēsum uidetur, nisi si quis de purpura dibapha intelligat, quæ in libras denarijs mille non poterat emi, ut ait Plinius. Atqui fuit tempus

Purpuræ precium

cum ἰσοστάσιος ἦν ἡ πορφύρα πρὸς ἄργυρον ἐξεταζομένη, ut ait

ait Athenęus dipnoſophiſtarum libro duodecimo.
Vel fortaſſe Megalenſis purpura accipienda eſt ea
quæ à prætoribus in ornatum chori in ludis illis,
partim emebatur, partim conducebatur, partim etiã
commodato rogabatur. Cuius meminit Plutarchus
Lucullo, ubi loquitur de quodam prætore de ſpecta-
culis ambitioſe ſollicito, qui cũ à Lucullo in chori or
natũ chlamydes purpureas peteret, ἀπεκρίνατο. σκε-
ψάμενος ἂν ἔχει δώσειν, εἶτα μεθ' ἡμέραν ἠρώτησεν αὐτὸν ὁπό-
σων δέοιτο. τοῦ δὲ ἑκατὸν ἀρκέσειν φήσαντος, ἐκέλευσε λαβεῖν δὶς
τοσαύτας. hoc eſt: Reſpondit inſpecturũ ſi domi habe-
ret, daturúmque. poſtridie uero interrogauit eum,
quot ſibi opus eſſet, illo autem affirmante, centum
ſufficere, iuſſit dare bis totidem. Hactenus Plutar-
chus. Verum cum obfirmatè decernere non auſim,
uter ſenſus ſit uerior, tamen eorum alterum uerum
eſſe putabo tantiſper, dum quiſpiam ex eruditorum
ordine mihi aliter perſuadeat. Porrò autem ex Pli-
nio ſatis conſtat immenſum purpuræ precium fuiſſe,
cum ait: Conchylia quoque & purpuras omnis hora
atterit, quibus eadem mater luxuria, paria penè etiã
margaritis precia fecit. Et paulo poſt: Congregan-
tur uerno tempore, mutuoq́; attritu lentorem cuiuſ-
dam ceræ ſaliuant. Simili modo & murices. Sed pur-
pure florem illum tinguendis expetitum ueſtibus, in
mediis habent faucibus. Liquoris hic minimi eſt in
candida uena, unde precioſus ille bibitur ſanguis ni-
grantis roſæ colore ſublucens. Hactenus Plinius. À
conchylio, conchyliata ueſtis. Cicero in Antonium: **Conchyliata ueſtis**
Conchyliatis Gnæi Pompei periſtromatis ſeruorum
in cellis lectos ſtratos uideres. Et apud Iuuenalem:
Conchylia Coa.

Iulius Cæſar conchyliatæ ueſtis uſum, niſi certis per
ſonis, & ætatibus, perque certos dies ademit, autor
Tranquillus.

Murices

Murices quoq; purpuræ usum præstant, in Tyro nobiles, ut ait Cælianus. Martialis in primo:
Olidæ uestes murice, Ouidius.
Nec quæ de Tyrio murice lana rubet.
Et erat grauis odoris. Martialis.
Quod bis murice uellus inquinatum.
Inde iocus in Philenem:
Tinctis murice uestibus quod omni,
Et nocte utitur, & die Philenis,
Non est ambitiosa, nec superba,
Delectatur odore, non colore.

Ianthina

Ianthina etiamnum uestimenta, sunt uiolacea purpura infecta. ἴον enim Latini uiolam dicunt. Plinius lib. 21. Purpureæ latiore folio statim ab radice carnosa exeunt, solæq; Græco nomine à cæteris discernuntur, appellatæ ia, & ab ijs ianthina uestis. Sic enim legendũ ex emẽdatissimo codice. Martialis in secũdo.
Coccina famosæ donas, & ianthina mœchæ.
Id est uestimenta purpura uiolacea infecta. Luxuria enim, ut ait Plinius, uestibus prouocauit eos flores q colore commendantur. Hos animaduerto tres esse principales. Vnum in cocco, qui in rosis micat, gratius nihil traditur aspectu. Et in purpura Tyria, dibaphaq; Laconica. Alium in amethysto qui in uiola, & in ipsum purpureum, quemq; ianthinum appellamus. Genera enim tractamus in species multas sese spargentia. Tertius est qui proprie conchylijs intelligit multis modis. Vnus in heliotropio, & in aliquo ex ijs plerunq; saturatior: alius in malua ad purpurã inclinans, alius in uiola serotina conchyliorum uegetissima. Sic enim legendum censeo. Nec tamen me fallit ab hyacintho flore, cnm loto & croco ab Homero laudato, dici etiamnum, hyacinthina ea uestimenta, quæ cum eius floris colore certãt, uel etiam eiusdem nominis lapide. Persius. Hic aliquis, cui circum humeros

Flores q colore cõmendãtur

Locus Plinij

Hyacinthus

Hyacinthina

humeros hyacinthina læna eſt. Magnum ſanè diſcrimen eſſe, inter amethyſtinum & hyacinthinū, palàm fit ex Plinio lib. 37. ubi de hyacinthis: Multum ab eo diſtat hyacinthos, tamen è uicino deſcendens. Differentia quod ille emicans in amethyſto fulgor uiolaceus, dilutus eſt in hyacintho, primoq́; aſpectu gratus euaneſcit antè q̃ ſatiet, adeoq́; non implet oculos, ut penè non attingat, marceſcens celerius nominis ſui flore. Quibus uerbis uidere eſt, Ianthinum, id eſt, uiolaceum legendum apud Plinium, non autem Iacynthinū. De Iacyntho uerſo in florē Ouidius transformationum decimo. Hactenus de purpura. Nec tamen omiſerim adſcribere uocabula, quibus Græci, & in his Pollux, ueſtes purpureas appellāt ea ſunt ἁλουργὶς πορφυρὶς φοινικὶς. Hoc tamen ultimum potius colorē phœniceum quàm purpuram deſignat. Illud quoq; nō omittendum Lacedæmonios in prælijs uſos ueſte quam φοινικίδα diximus, quæ cum ſanguinei coloris eſſet uulneratos fallebat, ſi ſanguis per eam defflueret. Hæc ex Græcorū cōmentarijs. Quod ſi ea requiris αὐτοῖς ὀνόμασι, φοινικὶς ἔνδυμα λακωνικὸν, ὁπότε εἰς πόλεμον ἴοιεν ὁμόχρους αἵματι, ὡς ἂν εἴποτε πληγῆναι συμβαίη, μὴ εἰς φιλοψυχίαν αὐτοὺς συμβαίνειν τὸ αἷμα ὁρώμενον. Purpureę uero appellatione coccū nō cōtinebit, ut placet Vlpiano in leg. Si cui lana, ſupra de legatis 3. Quod ſi uerū eſt non prorſus eadem ſentire uidebitur Matthæus, de ueſte qua uiderunt perfidi Iudæi ſeruatorem noſtrum Ieſum Chriſtum, cum Marco, & Ioanne, ait eñ περιέθηκαν αὐτῷ χλαμύδα κοκκίνην, id eſt, Circūdederāt ei chlamydem coccinam. Marcus uero ait, qui Matthæi epitomen ſcripſit: καὶ ἐνδύουσιν αὐτὸν πορφύραν, id eſt, Et induūt eum purpura. Ioānes quoq; καὶ ἱμάτιον πορφυροῦν περιέβαλον αὐτόν. id eſt. Et pallio purpureo circundederūt eum. Vides ut Marcus & Ioannes de purpura cōueniunt, Matthæus uero, uel Matthæi potius

Amethyſtini & iacinthini differētia

ἁλουργὶς πορφυρὶς φοινικὶς

Coccum

Loc⁹ Matthæi

interpres, de cocco sentit. Quo circa uel interpres in uertendo Matthæo falsus est, quod minime affirmare ausim, si Ioannes uertit, ut putant, uel Matthæus ipse, coloris potius rationem habuisse uidetur quàm materiæ. Quandoquidem nemo rerum antiquarũ peritus, inficiabitur illã purpureã fuisse, siue chlamys fuerit, siue trabea, siue toga picta, quæ erant antiqua patrum munera, mittebanturq́ regibus & amicis à P.R. appellatis, ut dicam in prætexta. Verum hac de re curiosus ad senatum * Sarbonicum referat.

*Quid si legas Sorbonicũ.

κόκκος βαφικὴ

Coccum igitur à Dioscoride κόκκος βαφικὴ dictum, frutex est fullonius, cui adhærent grana, quibus fit color ille lanarum præcipuus, cuius copia summa in ea parte Hispaniæ, quæ Tudertania appellatur, ut est autor Strabo in tertio. Sunt qui putant eo abundare Germaniam, esseq́ id, quod cramesinum uulgo dicimus. Etiamsi Raphaël Volateranus multæ lectionis uir, existimet id esse quod anthillum & anthicellum apud Plinium. Ego nil temere hac de re affirmare ausim, tantum dico à cocco dici coccina uestimenta ea quæ cocco infecta sunt. Martialis in secundo.

Raphaël Volateranus

Coccina

Coccina famosæ donas & Ianthina mœchæ.

Iuuenalis:

Quem coccina læna

Vitari iubet, & comitum longissimus ordo.

Vnde coccinatus. Martialis in primo.

Coccinat*

Qui coccinatos non putat uiros esse.

Illud uero hac in parte non omittendum uidetur, quod scripsit Plutarchus in Fabio, signum scilicet prælij futuri Ro. imperatoribus fuisse tunicam coccinã extensam supra prętorium. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ τὸ τῆς μάχης σημεῖον ἐξέθηκεν. ἔστι δὲ χιτὼν κόκκινος ὑπὲρ τῆς στρατηγικῆς σκηνῆς διατεινόμενος. hoc est: Prima luce pugnæ signum extulit. Est autem tunica coccina supra prætorium extẽsa. Guarinus haud scio quam recte uestem purpu

Signũ prælij futuri Roma.

purpuream uertit. Vexillum uero erat insigne, cum ad arma concurri oporteret, ut memini me legisse in secundo commentariorum Cæsaris. Antequàm uero à cocco & purpura discedo, non iniucundum lectori delicato fore arbitror, si ex Plutarcho addam memorabilem purpuræ uim & copiam, quæ Susis ab Alexandro captis, in ipsius deuenit potestatem. Verba Plutarchi suscribam, ea sunt in Alexandro. Vexillum

ὅπου, φησὶ, καὶ πορφύρας ἑρμιονικῆς εὑρεθῆναι, τάλαντα πεντακισχίλια, συγκειμένης μὲν ἐξ ἐτῶν δέκα δεόντων διακοσίων. πρόσφατον δὲ τὸ ἄνθος ἔτι καὶ νεαρὸν φυλαττούσης. αἴτιον δὲ τούτου φασὶν εἶναι τὸ τὴν βαφὴν διὰ μέλιτος γένεσθαι τῶν ἀλουργῶν

Vbi aiunt & purpuræ Hermionicæ inuenta quinquaginta millia talenta, repositę quidem ab annis fermè ducentis, recentemq́ adhuc coloris florem, nouumq́ seruantis. Huiusce uero rei causam adferunt, q̄d infectura purpuræ ex melle facta sit. Talētum accipe pro pondere. Iam & illud adscribam ex Athenæo, ubi de scena Alexādri, cuius meminit Budæus in lib. de asse. Talentum

καὶ πρῶτοι, inquit, μὲν πέρσαι πεντακόσιοι μηλοφόροι περὶ αὐτὴν ἐντὸς εἱστήκεισαν πορφύραις καὶ μηλίναις ἐσθῆσιν διησκημένοι, μετὰ δὲ τούτους τοξόται τὸν ἀριθμὸν χίλιοι, οἱ μὲν φλογινὰ ἐνδεδυκότες, οἱ δὲ, ὑσγινοβαφῆ πολλοὶ καὶ κυάνεα εἶχον περιβόλαια. Et paulo p⁹, εἶναί μύριοι πέρσαι ὅτε τὴν πορφύραν ἔχον πλῆθος οἷς ἀλέξανδρος ἔδωκεν φορεῖν τὴν στολὴν ταύτην.

hoc est. Et primi quidem Persæ quingenti pomigeri intus ad prætorium astiterant. purpureis ac melinis uestibus ornati. Post hos uero mille sagittarij, quorum alij flammea induti, alij hysginea, multi uero & cyanea habebant circumiecta. Præterea Persarꝫ decē milia, & purpurę ius habēs turba, erāt circiter quingēti, qb⁹ Alexāder gratiā fecit huiusmodi stola uti. Qđ uero apđ Atheneũ ὑσγινοβαφῆ scriptũ est, nos uertim⁹ Hysginea. Est aũt Hysginũ planta colore flaua, & inde ὑσγινοβαφῆ dicta τὰ ὑπ' αὐτοῦ βεβαμμένα. Hoc legisse Hysginũ ὑσγινοβαφῆ

 memini

memini in scholiis in Nicandrum, si tibi probatus autor. Hysgini uero mentionē facit Plin. lib. 35. cap. 6. Et Vitruuius in octauo. Quod si uerum est, falluntur q censent apud Plinium libro nono cap. 41. legendum, Hysginum. Neque enim ipse uideo quonam pacto ex cocco & Tyrio simul mixtis fieri posset color flauus, & hysgineus. Quinetiā operæprecium uisum est, memorabilem Sardanapoli luxum ex Athenæo subscribere quem nequissimus ille, ad rogum usq;, finem'q; uitę exercens, perseuerauit, qui cum mori destinasset præter auri, argenti'q; uim incomparabilem, secū pallia, purpuras, stolas innumerabiles in rogo concremauit. Verū non ab re erit, opinor, tragœdiam ipsam ex Athenæo totam perspiciēdam proponere. Sardanapalus, quem alij Anacindaraxi filium, alij, Anabaxari aiūt in regia clausus, à nemine præterq̄ ab eunuchis & uxoribus uidebatur. Cū uero Arbaces Medus suorū unus satraparum, per eunuchum Paranesum, ægre imperasset, ut in regis conspectum admitteretur, illius iussu admissus, uidet eum Medus cerussatū, muliebri'q; cultu & cura ornatum, unà cum scortis purpuram carminantem. Erat autem lacte cādidior. Cam itaq; Medus id ægre tulisset, quod talis, scilicet ipsis imperaret, bellum adornat, collectis'q; utrin'q; copijs, uictus tandem, fugatus'q; ab Arbace Sardanapalus mori destinauit. Qui in regia pyram, immane quantum altam, cum excitasset, ac in ea ipsa pyra domum ligneam, in qua cubilia strauit, ibi'q; decubuit cum uxore. Scorta quoq; in alijs cubilibus erant. Siquidem tres filios, duas'q; filias rebus desperatis Ninum emandauerat, regis'q; oræ illius fidei commendauerat, datis auri talentis 3000. In domo autem illa lignea circumposuit auri mille myriadas, argenti uero decies mille myriadas talentum, ut pallia & purpuras, & stolas omni genas, mox ignem pyrę summitti iussit

Sardanapali historia

ti iussit, quæ ardebat totos quindecim dies.

CAPVT III.

Linea) Quod ad linũ attinet, linea tunica à Græcis dicitur λινοῦς χιτὼν, quam Athenienses talarem gestabant. autor Pollux. Illud non ineptũ fuerit addere, quod de lino asbestino scripsit Plinius. Inuentum iam est etiam quod ignibus non absumeretur, uiuum id uocant: ardentesq́; in focis conuiuiorum ex eo uidimus mappas sordibus exustis splendescentes igni, magis quàm possent aquis. Regum inde funebres tunicæ corporis fauillam ab reliquo separent cinere. Nascitur in desertis, adustisq́; sole Indiæ: ubi non cadunt imbres, inter diras serpentes, assuescitq́; uiuere ardẽdo. Rarum inuentu, difficile textu, propter breuitatem. Vocatur autem à Græcis asuestinum ex argumento naturæ. Anaxilaus autor est, linteo eo circundatam arborem surdis ictibus, & qui non exaudiantur, cædi. Ergo huic lino principatus in toto orbe. Porrò autem Strabo in decimo, scribit in Caristo lapidem nasci, quem tondere solent, & mox nere, ex quo fiunt χειρόμακτρα, id est, mantilia, quæ sordida facta, flammis emundari solent, non aliter, quàm aquis. ἐν δὲ τῇ, inquit, καρίστῳ καὶ ἡ λίθος φύεται ἡ ξαινομένη καὶ ὑφαινομένη, ὥστε τὰ ὑφάσματα χειρόμακτρα γίνεσθαι. ῥυπωθέντα δὲ βάλλεσθαι * καὶ ἀποκαθαίρεσθαι τὸν πῖνον τῇ πλύσει παραπλησίως, In Aldinis codicibus quędam uocabula supersunt. Tu in hũc modum suprascriptũ emenda. Est & bulbi genus lanam ferens, quod in litoribus nascitur. Habet autem lanam sub primis tuniculis, inquit Theophrastus apud Athenæum, in secundo. ὑφαίνεται δὲ ἐξ αὐτοῦ καὶ πόδεια καὶ ἄλλα ἱμάτια. hoc est: Texuntur autem ex ea fasciæ pedales, & alia uestimẽta. ut & Phænias ait. χειρόμακτρα ἃ καλεῖται, iq̃t Atheneꝰ in 9. ὧ τὰς χεῖρας ἀπεμάττοντο. id est: q̃ manus abstergebãt. Plinius 19. capite secũdo. Theophrastus

De lineis uestibus

Asbestinũ

Lapis Caristius

Bulbus lanifer

χειρόμακτρα

 autor

autor eſt, eſſe bulbi genus circa ripas amnium naſcẽs, cuius inter ſummum corticem, eamq́ꝫ partem qua ueſcuntur, eſſe laneam naturam, ex qua mapalia, ueſtesq́ꝫ quondam cõficiebantur. Sed neqꝫ regionem in qua id fiat, neqꝫ quicquam diligentius, præterquàm eriophoron id appellari. Plinius quoqꝫ in 12. multa refert de arboribus Perſicæ inſulæ, lanigeris, quem, ſi non eſt moleſtum, uide. Neqꝫ enim in hunc libellũ noſtrum trãſcribere eſt animus. Quin & alia plæraqꝫ prudentes ſcientesq́ꝫ omiſimus, ne in immenſum ijs, quæ Greci uocant ἀπροσδιόνυσα, uolumen excreſceret. Byſſus etiamnum lini ſpecies in India naſcens, iam uero & Aegypto, ex arbore lanicium quoddam fit, ex quo ueſtem factam quis lineam magis dixerit, quàm laneam. Sola enim craſſitudine à linea differt. autor Pollux. Plinius uero circa Oelim in Achaia gigni autumat, mulierum maxime delicijs.

Eriophoron

Byſſus

CAPVT V.

VEL Serica.) Seres gens Indica Stephano de urbibus. Sunt & qui eos inter Schytas adſcribãt, qui ſpectant ad orientem æſtiuum. Vermiculus quidam apud eos eſt, qui σὴρ appellatur, ac ſericũ inde appellatum procreat. Quod & ſentit Pollux in ſeptimo ad Commodum. Cuius uerba placitum eſt ſubſcribere. ἔνιοι δὲ, inquit, καὶ τοὺς σῆρας ἀπὸ τοιούτων ἑτέρων ζώων ἀθροίζειν φασὶ τὰ ὑφάσματα.

Seres

σὴρ.

Sericũ unde dicatur

Vergilius.

Ignoti facie, ſed noti uellere Seres.

Martialis quoqꝫ ſerica, pro ueſte ſerica uſus eſt:

Nec aliter dentes, quàm ſerica noſtra reponis.

Serica

Apud Tacitum in ſecundo, ſirica ſcriptum eſt, pro ſerica. Proximo ſenatus die, multa in luxum ciuitatis dicta à Q. Haterio conſulari, Octauio Frontone prætura functo, decretumq́ꝫ, ne uaſa auro ſolida, miniſtrandis cibis fierent, ne ueſtis ſerica uiros fœdaret.

Taciti locus

ret. Tacitus quoque imperator, ut Flauius Vopiſcus ſcriptum reliquit, holoſericæ ueſtis uſum, om̄ibus uiris interdixit. Et autem holoſerica ueſtis tota ex ſerico, nulla alia materię, qua primus Romanorum uſus eſt Antonius Heliogabalus, autor Lampridius. Subſerica uero eſt cuius ſubſtamen ex ſerico eſt, cuiuſmodi fortaſſe uidetur id quod Satin de bruges uulgo dicimus. Holoſericæ ueſtis precium immenſum fuiſſe cõĳcio, ex Flauio Vopiſco in Aureliano, his uerbis: Veſtem holoſericam, neque ipſe in ueſtiario ſuo habuit, neq; alteri utendam dedit. Et cum ab eo uxor ſua peteret, ut unico pallio blateo ſerico uteref, ille reſpondit, abſit ut auro fila penſentur. Libra enim auri tunc libra ſerici fuit. Hactenus Flauius. Blateum pro purpureo interpretatur Baptiſta Aegnatius. Neq; uero cuipiam mirum uideri debet. quandoquidem antea conqueritur Plinius, tam longinquo orbe peti, ut in publico matrona tranſluceat. Adde quod gens illa, unde ſericum petitur, nullum cum cæteris mortalibus habet commercium. Quod Stephanus ait, ἀπροσμιγὲς ἀνθρώποις. Nunc paſſim in Italia, & in ea Lucę, magna uis & copia monachorum neſcio quorum, quos refert Procopius, uermiculorum ſemen, id eſt, ut ita dicam, ouula, imperatori Iuſtiniano Cõſtantinopolim ex Serinda Indiæ ciuitate, attuliſſe, unde toti ferme Europæ copia facta. Eſt mihi ſoror Martha nomine, quæ iſtiuſmodi lanicio uelut altera Pallas, ſummopere delectatur, quæ me iſtorum uermiculorum naturā docuit. Appetēte uere oua, piſcium ouis haud abſimilia linteolo adhæreſcentia, radĳs ſolis exponunt, caloreq; fouent. Quo fit ut uermiculi excludantur, quos primum lactucis, mox mori folĳs enutriūt. quibus iā grandioribus penulas cuiq; chartaceas (ut ita dicā) uel inuolucra potius, diſtribuūt, qbus incluſi mirabili naturę opere lanicio ſeſe inuoluūt, cui color partim

Tacitus imperator
Holoſerica ueſtis
Subſerica
Aureliani dictum
Blateus color
Serū barbaries
Serinda ciuitas
Martha Bayſia

partim candidus, partim flauus. Ammianus Marcellinus lib. 23. aliter ſentire uidetur, cuius uerba libitũ eſt adſcribere. Agunt autem ipſi quietius Seres, armorum ſemper & præliorum expertes, utque hominibus ſedatis & placidis eſt ocium uoluptabile, nulli finitimorum moleſti. Cœli apud eos iucũda, ſalubrisq́ temperies, aëris facies munda, leniumq́ uentorum commodiſſimus flatus, & abunde ſyluæ ſublucidæ, à quibus arborum fœtus aquarum aſperginibus crebris, uelut quędam uellera mollientes, ex lanugine & liquore admixtam ſubtilitatem tenerrimam pectunt, nentesq́ ſubtegmina, conficiunt ſericum ad uſus ante hac nobilium, nunc etiam infimorum ſine ulla diſcretione proficiens. In qua opinione fuiſſe uidetur Vergilius, cum ait:

Folijs depectunt uellera Seres.

Et Plinus in ſexto. Seres lanicio ſyluarum nobiles, perfuſam aqua depectentes frondium caniciem.

Medica ueſtis

Veſtis ſerica olim Medica dicebatur, autor Procopius lib. primo de bello Perſico.

CAPVT VI.

Bombyces

Bõbycina

VEl bombycina.) Bombyces telas aranearum more texunt, inquit Plinius, ad ueſtem luxũq́ fœminarum, quę bombycina appellãtur. Quod & dixiſſe uidetur Pollux in ſeptimo ad Commodũ, his uerbis. τὰ δὲ ἐκ βομβύκων, σκώληκές εἰσιν οἱ βόμβυκες, ἀφ᾽ ὧν τὰ νήματα ἀνύεται, ὥσπερ ὁ ἀράχνης. Bombycum telam prima retorqueri, rurſusq́ retexere inuenit in Co, mulier Pamphile, Plantis filia, non defraudanda gloria excogitatę induſtriæ, ut denudet fœminam ueſtis bombycina. Martialis.

Pamphile Coa

Fœmineum lucet ſic per bombycina corpus.

Coa ueſtis

Quæ à Co inſula, Coa ueſtis appellat. Propertius.

Quid iuuat ornato procedere uitta capillo,
Aut tenues Coa ueſte mouere ſinus? Ouidius

Siue

Siue erit in Cois,Coa decere puta.

Viri quoq; utebantur,quod probri uice arguit Plinius his uerbis:Nec puduit has uestes etiam uiros leuitate usurpare,propter onera æstiua,intantum à lorica gerenda discessere mores ut oneri sint etiam uestes.Assyria tamen bombyce fœminis cedimus. Consideranti uero mihi,atq; animũ conuertenti ad ea quæ Plinius de Coa bombyce scriptum reliqt,isti uermimiculi, quos apud sororẽ nutriri uidimus,ĳ ipsi sunt qui bombyces à Plinio describũtur. Cuius uerba,obsecro te candide lector, mecum etiam atq; etiã considera.Etenim si uerum est,falluntur, qui sericum putant esse quã uulgo setam dicimus, quamq; conficiũt isti uermiculi,q passim in Italia & Gallia laniciĳ causa nutriuntur. Verba Pliniĳ hæc sunt.Fieri autem primo papiliones paruos,nudosq;.Mox frigorũ impatientia uillis inhorrescere, & aduersus hyemem tunicas sibi instaurare densas, pedum asperitate radente foliorum lanuginem in uellera.Hãc ab his quoq; cogi,subigiq; unguium carminatione,mox trahi inter ramos,tenuari ceu pectine, postea apprehensam corpore, inuolui nido uolubili,tunc ab homine tolli,fictilibusq; uasis tepore & furfurum esca nutriri, atq; ita subnasci sui generis plumas qbus uestitus ad alia pensa demitti. Quæ uero capta sit lanificia humore lentescere,more ceræ,mox in fila tenuari iunceo fuso.

Quid proprie sericum

CAPVT VII.

De uestib. aureis

NEc est quod mireris,hic iureconsultum,nullam de aurea ueste fecisse mẽtionem.Nam ad ea potius debet adaptari ius,quæ & frequenter & facile,quam ad ea quæ perraro eueniunt, τὸ γὰρ ἅπαξ ἢ δὶς,ut ait Theophrastus,παραβαίνουσιν οἱ νομοθέται.Neq; enim tam frequens erat usus panni aurei, tẽporibus illis,quã est hodie,quo uel hippotoxotæ nostrates, nec nisi proscisso utuntur.Sed tamen tunica aurea

T. Priſcus

aurea triũphaſſe Tarquinium Priſcum Verrius apud Plinium tradit. Aſſeueratq́; idem Plinius, ſe uidiſſe Agrippinam Claudij principis uxorem ædente eo naualis prælij ſpectaculum, aſſidentem ei indutam paludamẽto auro textili, ſine alia materie. Quod uero de paludamento aureo ait Plinius, Cornelius Tacitus, qui in hiſtoria conſcribenda Plinium nõ ſemel ſequutus uidetur, non paludamentum dixit, ſed chlamydem auratam. Vt autem nihil inſit diſcriminis, inter paludamentum & chlamydem, tamen nõ idem uidetur auratũ dicere, & auro textili nulla alia materie. Verba Taciti non grauabor ſubſcribere, quando nõ parum facere uidẽtur, ut mens Plinij apertior fiat & dilucidior. Ea ſunt in 12. Sub idem tempus inter lacũ Fucinum, amnemq́; Lyrin, perrupto monte, quo magnificẽtia operis à pluribus uiſeretur, lacu in ipſo naualc prælium adornatur, ut quõdam Auguſtus, ſtructo cis Tyberim ſtagno, ſed leuibus nauigijs, & minore copia ædiderat. Claudius triremes, quadriremesq́; & undeuiginti hominum milia armauit cincto ratibus ambitu, ne uaga perfugia forent, ac tantum ſpacium amplexus, ad uim remigij, & gubernantium artes, impetus nauium, & prælio ſoliti in ratibus prætoriarũ cohortiũ manipuli, turmæq́; adſtiterãt antepoſitis, ꝓpugnaculis, ex quis catapultę baliſtęq́; tenderentur. Reliqua lacus claſſiarij rectis nauibus obtinebant, ripas & colles ac montium ædita, in modũ theatri multitudo innumera cõpleuit, proximis è municipijs, & alij urbe ex ipſa, uiſendi cupidine, aut officio in principẽ. Ipſe inſigni paludamento, neq; procul Agrippina, chlamyde aurata præſidere. Vides ut quod Plinius paludamẽtũ auro textili dixit, Tacitus, chlamydẽ auratã dixerit, ſed Plinio teſti oculato fides potius habenda. Ouidius quoq; pallæ aureæ meminit.

Cornelius Tacitus

Expẽſus locus Taciti

Palla aurea

Ipſe deus uatum palla ſpectabilis aurea.

Porrò

Porrò autem utebantur auro intexto, inuento regum Asię in Attalicis maxime. Plinius in Octauo. Aurum intexere in eadem Asia inuenit Attalus rex, unde nomen Attalicis. Quin & illud adscribendum duxi, quod de Aureliano Vopiscus, habuisse uidelicet in animo, ut aurũ, neq; in cameras neq; in tunicas, neq; in pelles, neq; in argẽtum uerteretur, dicens: plus auri esse in rerum natura, quàm argenti, sed aurum per uarios bractearum, filorum & liquationum usus perire, argentum autem in suo usu manere. Idem Vopiscus autor, Tacitum imperatorem auro clauatis uestibus interdixisse. Nam & ipse autor Aureliano fuisse perhibetur, ut aurum à uestibus & cameris & pellibus submoueret. Auro clauatæ uestes quæ sint, docet Ioannes Baptista Aegnatius, uir doctissimus, in scholiis suis in Lãpridium, & alios. Ait enim eas esse, quæ clauos aureos haberent, credo ex Festo Põpeio, apud quem legere est, clauata, dici uestimenta clauis intexta aut calciamẽta clauis cõfixa. Sed cũ addit: Nos flores appellam⁹, haud satis qd uelit, intelligo. Si eñ de iis quos boutõs & fers dor, & orfres, dicimus, illi prorsus assentior, de qbus sentire uidet Iurecõsultus in l. Cũ aurũ. cũ l. se. supra eodem. Quemadmodũ, inquit, claui aurei & purpurei, pars sunt uestimentorum, & si non sunt claui uestimentis cõsuti tamen ueste legata cõtineri. Si uero de illis floribus intelligat, qui eorũ artificio uestib⁹ inserũt, q̊s acupictores dicimus uide tu lector etiã atq; etiã, ne te tãti uiri autoritas decipiat. οὐ γὰρ πρόγε τῆς ἀληθείας τιμιτέος ὁ ἀνὴρ, καίπερ ὢν ἐλλόγιμος ἐν τοῖς πάνυ. Siqdẽ Vlpian⁹, ut diuersa adscripsit hac ipsa lege insitas picturas, & clauos aureos, cũ ait: Et quæ his accessiõis uice cedũt, quæ sunt insitæ picturę, clauiq; q uestibus insuũt. Quintilian⁹ li. 3. Vt affert lumẽ clau⁹ purpurę loco ĩsertę, ita certe neminẽ deceat ĩtexta plurib⁹ notis uestis. Quib⁹ uerbis Gil. noster censet

Attalus
Attalicæ

Dictũ Aureliani

Baptista Aegnati⁹

Clauata

Claui aurei

Insitæ picturæ

I. Gillius.

censet elici posse unicum tantum clauum purpureum adijci tunicæ, quæ ob id dicatur tunica laticlaui & latus clauus, quod haud scio an uerum sit. Quod autẽ ait Vlpianus, insitæ picturæ, inde pictæ uestes dictæ, quas iam apud Homerum fuisse constat. Plu-unde triumphales natę. Iuuenalis.

Pictę uestes

Et latum pictæ uestis considerat aurum.

Babylon

Colores diuersos picturæ intexere Babylon maxime celebrauit, & nomen imposuit. Plurimis uero licijs, texere, quæ πολύμιτα appellãt, Alexandria instituit. Martialis.

Polymita

Hæc tibi Memphitis tellus dat munera, uicta est
Pectine Niliaco iam Babylonis acus.

CAPVT VIII

PRæcingendi, ut cingulum, ut zona, & quæ præcingendi caussa parari solent.

Zona

Quod uero ad zonam pertinet, illud non omiserim quod Strabo lib. Geogra. quarto scriptum reliquit. Gallos enim solitos dare operam, ne obesi fierent, & uẽtricosi, punireq́ iuuenem certam zonæ mẽsuram excedentẽ. Verba Strabonis subscribam. Tu q Gręce nescis ipsa transmitte. ἴδιον δὲ καὶ τοῦτο. ἀσκεῖν γὰρ αὐτοὺς μὴ παχεῖς εἶναι, μηδὲ προγάστορας. τὸν δ᾽ ὑπερβαλλόμενον τῶν νέων τὸ τῆς ζώνης μέτρον ζημιοῦσθαι. Succincti dicuntur milites, quod breuioribus sagis utentes altius cincti uidentur. Accincti quoq; gladio. Tacitus in undecimo. Feruntq́ militem, quia uallum nõ accinctus, atq; alium, quia pugione tãtum accinctus foret morte punitos. Nonnunquam uero ignominię causa cogebantur milites tunicati & discincti fossam fodere, pręsentibus, spectãtibusq́ alijs militibus. Qua pœna usum Lucullum in eos milites, à quibus in quodã pręlio fuga cœpta, autor Plutarchus in, Lucullo. ἀτιμίαν τινὰ τοῖς φεύγουσι νενομισμένην προσέβαλε, κελεύσας ἐν χιτῶσιν ἀζώστοις ὀρύξαι δώδεκα ποδῶν τάφρον ἐφεστώτων καὶ θεομένων

Succincti
Accincti

Discincti

μένων τῶν ἄλλων στρατιωτῶν. Cæsar item Augustus pro delictorum genere uarijs ignominijs milites affecit, ut stare per totum diem iuberet, ante prætorium, interdum discinctos, tunicatosq́. autor Traquillus. Ceterum hoc in loco, bona tua uenia, lector candide, Iu reconsultum agam. Aduerte tu rabula, quia est de pane lucrando, ait Vlpianus præcingendi, non autē accingendi. Si enim accingendi dixisset, uestimētorum appellatione gladius comprehenderetur. quod nequaquam uidetur rationi consentaneum. De armis quæ tegendi causa parari solent, dubium uideri potest. Mouet quæstionem, primum, quod loricam antiqui lineam gestabāt, ac ipse Magnus Alexander, qui Asiæ imperium obtinuit, lorica linea usus dicitur, ut memini me legisse apud Plutarchum in Alexandro. Et thoracibus lineis antiquos pugnasse testis est Homerus. Deinde quod istiusmodi arma tegumenta corporis appellat Liuius his uerbis. Arma his impata, galea, clypeus, ocreæ, lorica, omnia ex ære hæc, ut tegumenta corporis essent. Postremo quod huius legis contextu uidetur militaria omnia comprehendere. Ait enim: Vt saga & reliqua similia. Saga enim militum sunt, ut aliâs dicam. Quare si proponatur Sempronius miles testamento ita cauisse: Omnia mea uestimenta Caio Sceuæ cōtubernali meo do, lego, quæstio est, an huic legato arma quæ tegendi causa parata sunt, quibusq́ utebatur Sempronius legato cedāt. Respondeo secundum ea quæ proponantur, non cedere. Siquidem alia causa uestimentorum, alia armorum. Vestimenta enim inuenta sunt, ut nos à frigoribus, calore, & imbre tutarentur, arma uero, ut à telorum impetu. Cum igitur separata sint, eorũ separata quoq́ ratio sit necesse est. Si mihi non credis, citabo tot iura, glossas singulares & unicas, quot unquã Barbatius in suis consilijs.

Cæsar Augustus

Præcingere, accingere

Lorica linea

Thoraces linei

Saga

Vestimenta

Arma

CAPVT IX.

Toga quæ fuerit

Veluti togæ) Tunicæ toga superimponebatur, uel tunicis potius. Nec mihi uelim fidẽ ut adhibeas, nisi autorem laudarim ἀξιόπιστον, Plutarchum scilicet, qui in Tiberio & Caio sic ait: αὐτοῦ δὲ τοῦ τιβερίου φεύγοντος ἀντελάβετό τις τῶν ἱματίων, ὁ δὲ τὴν τήβεννον, id est togam, ἀφεὶς, καὶ φεύγων, ἐν τοῖς χιτῶσιν ἀσφάλη. Quibus uerbis apparet, cũ quis Tiberij uestimẽta cõprehẽdisset, abiecta toga eũ aufugisse, tunicatũq; cecidisse. Toga erat Romanorũ. Augustus igitur, uisa quondã pro concione pullatorũ turba, indignabũdus acclamitans: En ait, Romanos rerum dominos, gẽtemq; togatam. Et sanè fuit tempus, quom fex uulgi non temere unquam Romæ toga uteretur, sed sola tunica. Quamobrem plebẽ Romanã Tacitus tunicatũ populũ appellat. Cuius uerba extant in oratorum dialogo. Quod sæpius uulgus imperitũ & tunicatus hic populus transeuntis nomine uocat, & digito demonstrat. Quod uero τήβεννον Plutarchus dixit, Atheneus τήβενναν dixit, in quinto, ubi de Antiocho, πολλάκις δὲ καὶ τὴν βασιλικὴν ἀποθέμενος ἐσθῆτα τήβενναν ἀναλαβὼν, περιῄει κατὰ τὴν ἀγορὰν ἀρχιερεσιάτων. Meminit & in decimo, ijsdem fermè uerbis. Toga quoq; pro pacis artibus. Cassius ad Tullium. Est em̃ tua toga omniũ armis felior. Enimuero antiquitus, uel in bello togis utebantur Romani. autor Plautarchus in Coriolano. ἦν δὲ τότε τοῖς ῥωμαίοις ἔθος, ὡς τάξιν καθισαμένοις, καὶ μέλλουσι τοὺς θυρεοὺς ἀναλαμβάνειν, καὶ περιζώννυσθαι τὴν τήβεννον, ἅμα καὶ διαθήκας ἀγράφους γίνεσθαι τριῶν ἢ τεττάρων ἐπακουόντων ὀνομάζοντας τὸν κληρονόμον. hoc est: Fuit autem temporibus illis mos Romanis, ut in acie constituti, priusquàm clypeos reciperent, togasq; præcingerent, testamenta in procinctu facere, tribúsque aut quatuor audiẽtibus, hæredem nominatim instituere. Et hoc erat testamentum quod procinctum appella-

Tunicat⁹ populus

τήβεννος
τήβεννα

Toga pro pacis artibus

tur

tur à Iustiniano, titulo de testamẽtis. Poëtę togulam usurpant pro toga, ni fallor, Testamentũ, pcinctũ Togula

Martialis

Trita quidem nobis togula uilisq́ꝫ, putrisq́ꝫ,
Denarijs tamen hanc non emo Basse tribus.

Et in septimo.

Pro togula debes, hoc ad te pertinet Olle.

A` toga fit togatus & togatulus, ut apud Martialem undecimo. Togatus Togatulus

Iam parce lasso Roma gratulatori,
Lasso clienti, quàm diu salutator,
Anteambulones, & togatulos inter
Centum merebor plumbeios die toto. Et in eodem.
Hoc quisquam ferat, ut tibi tuorum
Sit maior numerus togatulorum.
Librorum mihi sit minor meorum.

Cum ait Martialis, centum plumbeios pro centum quadrantibus accipe, quibus hodieq́ꝫ Romani utunt & quatrins uocant uulgo, corrupto uocabulò, ut ferè fit, ita tamen ut mirum quantũ desciuerit. Quod enĩ Latini quadrans dicebant, hodie Romani dicũt quatrin, quorum decem duodecim denariolis, id est duodeno permutantur, ut prolixissimè docuit Budæus in libris de asse. Budęus inquam ille, qui uelut alter Mercurius, mira ingenij felicitate, dicã, an industria, rem nummariam iam pridem antiquitatis tenebris inuolutam, uel immersam potius, uelut ab inferis re uocauit. Quo nomine studiosorum sanè nullus duntaxat eorum, à quibus liuor abest, quin illi hoc tempore plurimum debeat, & debere fateatur, si qui sint qui inuideant, Plumbei Quadrãs G. Budæi laus

Rumpatur quisquis rumpitur inuidia.

Per centum quadrantes sportulam intellige, quæ togatis dabatur à potentioribus, ut deducerentur & reducerentur per urbem incedentes. Sportula

Martialis.

Si matutinos facile est tibi rumpere somnos
Attrita ueniet sportula sæpe toga.

Idem Martialis:

Nec uocat ad cœnam Marius, nec munera mittit,
Nec spondet, nec uult credere, sed nec habet.
Turba tamen non deest sterilem quæ curet amicum.
Heu quàm perfatuæ sunt tibi Roma togæ.

Solebant enim Romani togati potentiores comitari per urbem. Tullius ad Atticum primo. Quom ad forũ stipati gregibus amicorum descendimus. Quod ipsi Martiali erat permolestum, quippe qui inter cæteras uitæ felicitates togã raram optet. Versus ipsius quoniam uisi sunt iucundissimi, & ad uerbum ediscẽdi, lubentes commeminimus.

Toga rara

Vitam quæ faciunt beatiorem
Iucundissime Martialis, hæc sunt.
Res non parta labore, sed relicta,
Non ingratus ager, focus perennis,
Lis nunquam, toga rara, mens quieta,
Vires ingenuæ, salubre corpus,
Prudens simplicitas, pares amici,
Conuictus facilis, sine arte mensa,
Nox non ebria, sed soluta curis,
Non tristis thorus, attamen pudicus,
Somnus qui faciat breues tenebras.
Quod sis esse uelis, nihilq; malis,
Summum nec metuas diem, nec optes.

Togam raram optat, id est, ne cogatur bene mane togatus circumuolitare limina potentiorum, salutationis defuncturus officio. Nec tanti putat esse sportulam illam, quæ cuiq; in dies singulos dabatur, centum scilicet quadrantes. Ea summa nũmi nostratis ualet decem solidos. De qua Iuuenalis in prima.

Centum quadrãtes

Sportula primo.

Limine

Limine parua ſedet turbæ rapienda togatæ.

Et paulo poſt.

Denſiſſima centum
Quadrantes lectica petit.

Et apud Martialem ſexcentis in locis. Fuit tempus quom toga commune ueſtimentum eſſet diurnum ac nocturnū, & muliebre & uirile. Poſtea uero mos fuit, ut mulieres adulterij conuictæ uirili toga indutæ, in publicum procedere cogerentur, ut legi apud Iſidorū non omino peſſimum autorem. Cui adſtipulari uidetur Martialis, cum ait:

Adulterij pœna

Coccina famoſæ donas, & ianthina mœchæ,
Vis mage, quæ meruit mittere, mitte togam.

Togatus

Xerxes togatus

A toga, togatus. Inde Lucullus, piſcinarius Xerxes togatus, à Magno Pōpeio dictus, ut teſtatur Plinius. Vt uero Plutarchus refert, à Stoico Tuberone, his uerbis in Lucullo ϗ διαίτας ἐναλίους κτίζοντα ὁ στωϊκὸς τουβέρων θεασάμενος, ξέρξην ἐκ τηβέννου προσηγόρευσεν, hoc eſt: Et maritimas ædes excitantem conſpicatus Tubero Stoicus, Xerxem eum togatum appellauit. Interpres uertit Xerxem ex togato homine. id quam recte, uel mediocriter eruditi iudicabūt. A' toga quoq; dictæ comœdiæ togatæ, quæ Romanorum, palliatæ uero quæ Græcorum. Iuuenalis:

Comœdiæ togatæ

Impune ergo mihi recitauerit ille togatas?

CAPVT X

Synthesis

SAturnalibus per quinq; dies S. P. Q. R. togas reponebant, & ſyntheſibus utebātur, & erāt uiliores ueſtes. Martialis in apophoretis.

Dum toga per quinas gaudet requieſcere luces,
Hos poteris cultus, ſumere iure tuo.

σύνθεσις.

Syntheſis quoq; accipitur pro tota ueſte in ueſtiario compoſita. in leg. Titia. §. Semproniæ, infra. Syntheſis enim Græcum uocabulum compoſitionem notat. Nec hoc loco neceſſarium puto aliorum deliramenta

Gallia togata

ta super hac re referre. À toga Galliæ pars dicta togata, quod eius regionis homines toga passim uterẽtur. Et est Italiæ pars quæ intra Padũ, Rubiconemq́ ac Apenninum montem est, ut Plinius docet & Ptolemæus.

Martialis.

Gallia Romanæ nomine dicta togæ.

Hispani togati

Dicti quoq; Hispani togati, & stolati, qui Beticã incolũt, Latinorumq́ ius adepti sunt. & in quorum agris coloniæ Romanorum deductæ. Autor Strabo in tertio καὶ δὴ, inquit, τῶν ἰβήρων ὅσοι ταύτης εἰσὶ τῆς ἰδέας στολάτοι λέγονται καὶ τογάτοι. Togati etiamnum dicũtur

Togati, pro pacis amatoribus

pacis amatores. Tullius lib. quarto ad Atticum: Ergo erimus ὁπλῖται, qui togati esse nolumus. Toga pura,

Toga pura

tyrones, nouæq; nuptiæ induũtur. Plinius in octauo ubi de C. Cęcilia loquitur. Ea prima texuit rectam tunicam, qua simul cum toga pura Tyrones induuntur nouæq́ nuptæ. Tullius ad Atticũ. Et si Ciceroni meo togam puram cum dare Arpini uellem, hanc eram ipsam excusationem relicturus ad Cæsarem. Et alibi non semel. Toga pura quid sit, si nescis, disce ex Plu-

toga ἀπόρφυρος & τέλειος

tarcho in Antonio. ἐγγράφων μὲν εἰς ἐφήβους τὸν κλεοπάτρας παῖδα καὶ καίσαρος, τὸ δὲ ἀπόρφυρον καὶ τέλειον ἱμάτιον ἀντύλλῳ τῷ ἐκ φουλβίας περιτιθεὶς. hoc est: Adscribẽs inter ephebos Cleopatræ filium & Cæsaris, iustam uero & sine purpura uestem Antyllo suo ex Fuluia filio imponens. Hoc ideo uerti ad uerbum, ut Græcarum literarum rudes intelligerent, eam uestem, quæ toga pura à Cicerone dicitur, ἀπόρφυρον, id est, sine purpura, & τέλειον, id est, iustam, ut opinor, uirilẽ dici à Plutar-

ἀνδρεῖον ἱμάτιον

cho. Nec me fallit alibi à Plutarcho dici ἀνδρεῖον ἱμάτιον, in Bruto scilicet, his uerbis: οἱ δ᾽ ἄλλοι πρὸς κάσσιον ἀθροισθέντες τὸν υἱὸν αὐτοῦ, τὸ καλούμενον ἀνδρεῖον ἱμάτιον ἀναλαμβάνοντα κατῆγον εἰς ἀγοράν. Hoc est: Alij Cassio congregati, eius filium sumentem uirilem togam, dedu-

cebant

cebant ad forum. Quod si quis negaret eandem esse uirilem & puram, quod ad masculos, conuincam ex Tranquillo in Augusto, his uerbis: Legata, uel partes hæreditatum, & à quibuscunque heredibus relicta sibi, aut statim liberis eorum concedere, aut si pupullari ætate essent die uirilis togæ, uel nuptiarũ. Quod ait, uel nuptiarum, pro puellis accipio, quæ ut inquit Plinius, toga pura eo ipso die induebantur, quę in nouis nuptis inepte uirilis diceret. At in masculo & toga pura & toga uirilis, nisi fallor, dici põt. Nec me fallit Perottũ aliter scripsisse, quare fit ut subsistã. Nec tamẽ te moueat, quod Plutarchus alibi, καθαρὰς ἐσθῆτας, καὶ καθαρὸν ἱμάτιον dixerit, id est, si uerbum è uerbo uelis puras uestes, & purum pallium. Ego enim pro candido accipiendum uel ipsius Plutarchi uerbis comprobabo. Plutarchus in Catone, ubi ait, uiros Antiochẽses ad excipiendum Pompei libertum Demetrium, festo cultu ornatos, ἐσθῆτας δὲ, inquit, καθαρὰς, ἔνιοι καὶ στεφάνους εἶχον, id est: Vestes quoque candidas nonnulli & coronas habebant. Interpreti condonandum, quod puras uerterit, uerbum è uerbo. Ipse enim Plutarchus hanc eandem historiæ partem in Pompeio retexens, ἐν ἐσθῆσι λευκαῖς, id est in candidis uestibus ait. Sic & in Aemilio. ἐσθῆσι καθαραῖς ἐσθῆσι κεκοσμημένοι. Sic meo quidem iudicio, toga pura dicebatur, cui nulla purpura prætexta erat. Posita uero prætexta, uirilem togam sumebant Romani, decimasexta annorum ætate, ut conijcere est, ex Tranquillo in Augusto, in hæc uerba. Duodecimum annum agens, auiam Iuliam defunctam pro concione laudauit. Quadriennio post, uirili toga sumpta. Ipse tamen permisit liberis senatorum, quo celerius reipub. assuescerent, protinus uirilem togam, latum clauum induere. autor Tranquillus. Porrò autem prætexta dicebatur cui purpura prætexitur, quam Plutarchus in Ser-

Eadem est uirilis & pura

καθαρὸν ἱμάτιον

Pura pro candida

Virilis toga

Prætexta

 torio

περιπόρφυρος — torio περιπόρφυρον appellat. οἱ δὲ πατέρες, inqt, ἥδοντο θαυμαστῶς τοὺς παῖδας ἐν περιπορφύροις ὁρῶντες. hoc est: Patres uero mirificè lætabantur, cum prætextis ornatos filios cernerēt. Et in Romulo. γέροντα μὲν ἄγουσι δι' ἀγορᾶς εἰς καπιτώλιον ἐν περιπορφύρῳ, βοῦλλαν αὐτῷ παιδικὴν ἅψαντες. hoc est: Senem ducunt per forum in Capitolium, in prætexta, bulla puerili illius collo apposita. Interpres purpura pro prætexta posuit, haud scio ą̃ bene. Tuum lector sit iudicium. Prætextatos quoque

Prętextati — pueros Plutarchus περιπορφύρους appellat, his uerbis in Publicoia. ὧν τούτοις ὁμήρους ἔδωκαν ἐξ εὐπατριδῶν περιπορφύρους δέκα, καὶ παρθένους τοσαύτας. Hoc loco interpres præter cōsuetudinem, feliciter uertit. Horum gratia decem prætextati, totidemq́ꝫ uirgines ex patritio genere obsides dati. Quid autem sit prętexta, rem hactenus paucis cognitam, à nemine certè, quorum scripta

Prętexta qđ ꝑprie — legerim, satis explicatā, ego σὺν θεῷ μέν τοι, aperiam. Pærtexta dicebatur ea toga cuius oræ & circuitus purpura prętextus erat. Hac de re περιπόρφυρος à Plutarcho dicta, quasi habens in circuitu purpuram intextam. Quemadmodum enim apud Pollucem, περί-

περίλευκον — λευκον dicitur uestis ex purpura, uel alio colore in circuitu album intextū habēs, sic περιπόρφυρος meo q̄dē iudicio, dicitur uestis, ἡ ἄλλου χρώματος ἐν τῷ περιδρόμῳ ἔχουσα πορφύραν ἐνυφασμένην, & cuius limbus erat purpureus. Quod & uelle uidetur Macrobius in primo, capite sexto, cum ait: Dum toga cui purpura prætexitur. Et Liuius quartæ decadis, 40. in hæc uerba: Purpura uiri utimur prætextati, in magistratibus, in sacerdotijs, liberi nostri prætextis purpura togis utū tur. Magistratibus in colonijs, municipijsq́ꝫ togæ prętextæ habendæ ius est. nec id, ut uiui solum habeant tantum insigne, sed etiam ut cum eo crementur mortui. fœminis duntaxat usum purpuræ interdicemus. Id eñ Liuius lib. secundo tertiæ decadis: Hispani linteis

teis prætextis purpura tunicis, candore miro fulgentibus, constiterant. Huius loci me admonuit alter seculi nostri Liuius Paulus Aemilius, uir doctrinæ singularis. Athenæus in sexto. χιτῶνας περιπορφύρους appellat. ἁλουργᾶ μὲν ἀμπεχόμενοι περιβόλαια καὶ χιτῶνας ἐνδεδυκότες περιπορφύρους. hoc est: Purpureis amicti circũiectis, & tunicas induti prętextas. Quibus uerbis palàm fit prætextam dici togam purpura in circuitu contextã. Neque enim tunicæ illæ miro candore fulgerẽt, si totæ contextæ purpura fuissent. Paulus Aemilius χιτῶνες περιπόρφυροι.

Iam & hoc uerbum prætexo, uideo usurpari à ꝓbatis autoribus pro eo quod uulgo dicimus bordare, & cooperire bordum. Ausonius: Tu Auguste uenerabilis, districtus maximo bello, assultãtibus tot milibus barbarorum, quibus Danubij ora prætexitur, id est, cooperta & bordata. Aldini codices habent protexitur. Sed magis placet ut prætexitur legas. Cicero in secundo de diuinatione: Atq; in Sibyllinis ex primo uersu cuiusq; sententiæ primis literis illius sententiæ carmen omne prætexitur. Ouidius quoq;, prætexta pro bordata usus est isto uersu. Prætexo Ausonij locus.

Quid referam Baias, prætextaq; littora uelis?

Plinius quoq;, prætexta tuguriorum posuit 16. Cortex è fago, tilia, abiete, picea in magno usu agrestiũ, uasa, corbesq;, ac patentiora quędam, messibus conuehendis, uindemijsq; faciunt, atq; prætexta tuguriorum, hoc est, ut interpretor, borda tecti ipsorum tuguriorum. Georgius Merula Dionis interpres in Traiano, prætextam purpuram appellat, in ipso statim principio. Ego omni asseueratione affirmare ausim Georgium non intellexisse, quid esset in Dione, περιπορφύρῳ & uertisse purpurea. Et fortasse in Græco codice, quẽ uidere mihi non contigit, scriptum est τηβέννῳ περιπορφύρῳ, id est toga prętexta. Quod si uerum est falsus est ipse, at alij fermè ad unum omnes, quorum quidem Georgius Merula

Prætextæ origo

ſcripta uulgata ſunt. Prætexta apud Hetruſcos origi nẽ inuenere, ut inquit Plinius. Quod & ſentire uidet Strabo in quinto. λέγεται δὲ καὶ ὁ θριαμβικὸς κόσμος, καὶ ὑπατικὸς, καὶ ἁπλῶς ὁ τῶν ἀρχόντων ἐκ Ταρκυνίων δεῦρο μετενεχθῆναι. hoc eſt: Aiunt autem & triumphalia, & cõſularia, ac omnium ferè magiſtratuũ, ex Tarquiniis huc delata. prætexta enim magiſtratuum erat, ut do cuimus ex Liuio, qua utebant cenſores, qui erant uelut in apice, & culmine dignitatis conſtituti. Athenæus dipnoſophiſtôn 4. καὶ παρὰ ῥωμαίοις οἱ τιμηταὶ, μεγίστη δ' αὕτη ἀρχὴ, τὴν περιπόρφυρον ἐνδεδυκότες, καὶ ἐστεφανωμένοι πελέκει τὰ ἱερὰ κατέβαλλον. hoc eſt: Apud Romanos & Cenſores, maximus uero is magiſtratus eſt, prętextam induti, coronaq́; redimiti ſecuri uictimã mactabant.

Prætextæ uſus

Cenſores

Cæterum regnante Romulo, cum capitolio à Sabinis capto, medio in foro ſignis collatis dimicarentur, matronarum intercurſu inter duas acies, prælium ſedatum eſt, quamobrem mulieribus honores à Romanis permulti ſunt delati, primũ his trãſcribentes uia cedere, deinde præſente muliere obſcœnũ nil dicere, nec nudum aſpici: præterea ne cauſam diceret apud eos iudices, qui de cæde ſunt conſtituti, poſtremo, ut earum pueri bulla aurea ornarentur & prætexta.

Mulierũ priuilegia apud Romanos

Bulla

Plutarchus in Romulo. φορεῖν δὲ, inquit, καὶ παῖδας αὐτῶν τὴν καλουμένην βοῦλλαν, ἀπὸ τοῦ χήματος, ὅμοιον πομφόλυγι περιδέραιόν τι, καὶ περιπόρφυρον. Interpres cum quid περιπόρφυρον uellet, non ſatis intelligeret, omiſit. Neq; uero neſcius ſum Macrobium aliter ſcriptũ reliquiſſe. Sed apud me maior Plutarchi autoritas. Tu Macrobium uide cap. ſexto libri primi.

Macrobi⁹

Tullus Hoſtilius rex Romanorũ tertius, primus prætexta uſus eſt. Plinius. Nã toga prætexta & & latiore clauo Tullũ Hoſtiliũ è regibus primũ uſum Hetruſcis deuictis, ſatis conſtat. Plutarchus in Romulo ait, ipſum quoq; Romulũ prętexta uſum, his uerbis: ἁλουργῆ μὲν ἐνδεδυκὼς χιτῶνα

Tullus Hoſtilius

χιτῶνα, καὶ τήβεννον ἐφόρει περιπόρφυρον .hoc eſt: Induebatur enim tunica purpurea, geſtabatq́ togam prætextam. Quare pugnantia dicere uidentur Plinius, & Plutarchus diuerſos, ut opinor, autores ſequuti. Etiāſi pro Plutarcho ſtare uideat Liuius, in pri. his uerbis: Me haud pœnitet eorum ſententiæ eſſe, quibus & apparitores & hoc genus ab Hetruſcis finitimis, unde ſella curulis unde toga prętexta ſumpta eſt: numerū quoq; ipſum dictum placet. A prætexta amicitia prætextata dicta iam inde à puero cœpta apud Martialem. Prætextati quoq; cognomētum Papirio inditū uulgatiſſimū ex Valerio, Gellio, & Macrobio. Prætextatus quoq; dicitur qui, qui nondum poſita prætexta, togam uirilē ſumpſit. Tullius in ſecunda in Antoniū: Tenes memoria prætextatum te decoxiſſe? Prætextatū dicit eū qui pupillari ætate eſſet. Eſt & qui prætextam inter triumphalia ornamenta adſcribat, cum tamen ex Tacito, & Plutarcho conſtet triumphalium ueſte nō cōtineri. Tacitus in 12. Et ludicro Circenſium, quod adquirendis uulgi ſtudijs ædebatur, Britannicus in prętexta, Nero triumphalium ueſte tranſuecti ſunt, ſpectaret populus hunc decore imperatorio, illum puerili habitu, & perinde fortunā utriuſq; præſumeret. Plutarchus in Mario. καὶ παρῆλθε μὲν, inquit, εἴτε λαθὼν αὑτὸν εἴτε τῇ τύχῃ χρώμενος, ἀγροικότερον τῇ θριαμβικῇ κατασκευῇ, ταχὺ δὲ τὴν βουλὴν ἀχθεσθεῖσαν αἰσθόμενος ἐξανέστη, καὶ μεταλαβὼν τὴν περιπόρφυραν αὖθις ἦλθε. hoc eſt: Et adfuit, ſiue ſui oblitus, ſiue fortuna ruſtice elatus triūphalium ueſte, mox uero ſenatū id ægreferre ſentiēs, abijt, aſſumptaq́; ſtatim prætexta, reuerſus eſt. Lege interpretem. & quàm nihil hac in re uiderit, intelliges. Tacitus 17. Ipſe Vitellius à monte Miluio inſigni equo paludatus, accinctúsque, ſenatum & populum ante ſe agens, quo minus ut captam urbem ingrederetur

Amicitia prætextata

Prætextatus Papyrius

Prætextatus qui

An triumphantium ſit prætexta

deretur, amicorum consilio deterritus, sumpta prætexta, & cõposito agmine præcessit. Quibus uerbis planum fit, prætextam, saltem temporibus illis, triumphalium non fuisse. Cicero in oratione pro Cluentio togam prætextam adnumerat inter ornamenta senatoria, his uerbis: Senatorem hoc quæri nõ posse propterea, quod ea cõditione proposita, petere cœpisset, quodq́; permulta essent ornamenta, quibus eam mitigare molestiam posset, locus, autoritas, domi splendor, apud exteras nationes nomẽ, & gratia, toga prætexta, sella curulis, insignia, fasces, exercitus, imperia, prouinciæ. quod tamen de senatoribus intelligit qui magistratum adepti sunt. Trabea uero erat triũphantium & toga picta. Plinius: Pictas uestes, iã apud Homerum fuisse, unde triumphales natę. Verba aũt Homeri, si quis forte requirat, hęc sunt:

Toga prętexta · *Ornamenta senatoria* · *Trabea*

Τὴν δ' εὗρ' ἐν μεγάρῳ, ἡ δὲ μέγαν ἱστὸν ὕφαινεν,
Δίπλακα, μαρμαρέην, πολέας δ' ἐνέπασσεν ἀέθλους,
Τρώων θ' ἱπποδάμων, καὶ ἀχαιῶν χαλκοχιτώνων.

Pictas uero uestes, ni fallor, ἀνθινὰς appellant, quarum multa mentio apud Athenęum, Strabonem & alios. Ausonius: Trabea ut in pace consulum, sic in uictoria ducis triumphantis. fortasse inde trabeę consulares dictę ab Ammiano, quę tamẽ palmata quoq; dicebatur, credo à uictoria. Martialis:

ἀνθιναὶ uestes. · *Trabeę cõsulares*

Palmatęq; ducem, sed cito redde togę.

Ausonius: Palmatam, inquis, tibi misi, in qua D. Constantius parẽs noster intextus est. Quibus uerbis & superioribus, Ausonius eandem, opinor, consularem uestem, modo trabeam, modo palmatam, modo pictã appellat. Plinius tamen uidetur pictam & trabeam, ut diuersa posuisse in octauo. Trabeam Gręci ἀλουργίδα uocant. Plutarchus in Romulo. αὐτὸς δὲ προυκάθητο μετὰ τῶν ἀρίστων ἀλουργίδι κεκοσμένος. hoc est: Ipse uero pręsidebat cum optimatibus trabea ornatus. Eam fuisse

Palmata toga · *ἀλουργίς.*

fuisse mētem Plutarchi, asseuerare ausim, cum Romulum trabeatum fuisse constet ex Plinio, Vergilio, & Ouidio. Interpres aliter uertit, id quàm recte, doctorum sit iudicium. Hoc loco nō omittendum duco, q̊d de toga picta scripsit Festus Pompeius: Picta quę nūc toga dicitur, antea purpurea uocitata est, eratq; sine pictura. Eius rei argumentum est, pictura in ęde Vertumni, & Cōsi. Quarum in altera M. Fuluius Flaccus, in altera T. Papirius Cursor triumphantes ita picti sunt. Quę uero essent triumphantiū ornamēta, quorum frequens mentio apud Tacitum & Plutarchum, Liuius in 10. secundi belli Punici docet, his uerbis: Ibi Masinissam primum regem appellatum, eximijsq; ornatum laudibus, aurea corona, aurea patera, sella curuli eburnea, & scipione eburneo, toga picta, & palmata tunica donat. Addit uerbis honorem, neq; magnificentius quicquam triumpho apud Romanos, neq; triumphantibus ampliorem eo ornatum esse. Quibus uerbis, ni fallor, annumerantur ea, quibus ornabātur triumphantes. His ipsis etiam uerbis palàm fit, quæ sint illa antiqua patrum munera, quorum meminit Tacitus in quarto: Missusq; est è senatoribus q scipionem eburneum, togam pictam, antiqua patrū munera daret, regemq; & socium, atq; amicum appellaret. Togam pictam alibi Liuius purpuream appellat, in primo belli Macedonici: Dona ampla data, quę ferrent regi uasa aurea, argenteaq; purpurea, & toga prætexta. Quare fallūtur, qui togam prętextam pro purpurea sumpsere. Quin & in his Liuij uerbis adducor, ut credam, uestem illam, quam sacri Euangelij scriptores purpuream, & purpuram dixerunt, fuisse togam purpuream, quę & picta dicebatur, in seruatoris nostri ludibrium scilicet, tanquam à S. P. Q. R. missam illi, qui se regem Iudæorum diceret, ut mentiebantur Iudęi. Trabearum tria sunt genera, ut scribit Sueto

Toga picta

Triūphantiū ornamenta

Antiqua munera

Topa purpurea

Vestis Christi

Trabearū genera

Suetonius. Vnum quod dijs sacratur, & est totum pur purcum: alterum quod est regum, quod etiam purpu reũ est. sed albo infectũ. Tertium est augurale, purpu ra & cocco mixtis infectum. In funebri pompa utebã tur & equites trabea, si Tacito credimus, qui in tertio de funere Germanici, sic ait: Igitur tribunorum cẽturio nũq; humeris cineres portabãt, præcedebãt incõpta si gna, uersi fasces, atq; ubi colonias transgrederentur, atrata plebes, trabeati equites, pro opibus loci, uestẽ, odores aliaq; funerum solennia cremabant. Et sanè fuit tempus quum trabeæ essent equitum, ut coniecto ex Martiale, in quinto in Didymum.

Trabeæ usus in funere

Trabeæ equitum

Theatra loqueris, & gradus, & edicta,
Trabeasq;, & idus, fibulasq;, censusq;,
Et pumicata pauperes manu monstras.
Sedere in equitum liceat, an tibi scamnis
Videbo Didyme, non licet maritorum.

CAPVT XI.

Paludamentum

Paludamentum erat imperatorum.) Omnia quoq; militaria ornamenta dici in libris auguralibus ait Festus. Liuius paludamẽtum pro ueste militari, etiam eius qui nõ esset imperator posuit in primo: Cognitoq; super humero fratris palumento sponsi, quod ipsa confecerat, soluit crines, & flebiliter nomine sponsum mortuum appellat. Paludamentum enim illud erat unius Curiatiorum, quorum nemo, ut arbitror, imperator in Albanis fuit. Vnde paludati. Cælius ad Ciceronem: Consules autem, quia uerentur ne illud senatus consultum fiat, ut paludati exeant. Iuuenalis in sexta.

Paludati

Cumq; paludatis ducibus, præsente marito
Ipsa loqui recta facie, strictisq; mamillis.

Tullius ad Cassium: Pansa noster paludatus, ad tertiũ Calẽd. Ianuarij profectus est. Paludamẽto quoq; utebantur & augustæ, ut diximus, in aureo paludamento

mento Agrippinæ. Quod ſi in ueſtimentorum ratione, quæ ſubinde mutatur, nouis rebus antiqua uocabulorum nomina fas ſit, dicerem id ueſtimenti genus cui intexti liliorum flores, quodq́; induti reges Gallorum depingi ſolent, id Latine paludamentum dici poſſe. Paludamẽtũ Galliæ Græci aliâs circumlocutione enunciant, quemadmodum & Latini. Plutarchus in Cæſare, ubi de Põpeio, qui in Prælio Pharſalico, ut equitatum cui maxime cõfidebat perterritũ, pulſumq́; uidit, ſe in prætoriũ recepit, equũq́; nactus, detracto paludamento aufugit. ἀπολύσας μὲν, inqt, τὴν ἐναγώνιον, καὶ στρατιωτικὴν ἐσθῆτα, φεύγοντι δὲ πρέπουσαν μεταλαβὼν ὑπεξῆλθεν. Cęſar belli ciuilis tertio: Pompeius iam cum circa uallum noſtri uerſarentur, equum, detractis inſignibus, imperatorijs, decumana porta ſe ex caſtris eiecit, protinusq́; equo citato Lariſſam contendit. Plutarchus in Lucullo ἐφεστρίδα, ut opinor, pro paludamẽto poſuit, ubi de ἐφεστρὶς ornamẽtis Luculli, iamiã præliũ inituri aduerſus Tigranẽ. θώρακα μὲν, ait, ἔχων σιδηροῦν φολιδωτὸν ἀποστίλβοντα, κροσσωτὴν δ' ἐφεστρίδα. hoc eſt: Thoracẽ ferreum habens ſcaminoſum, & ſplendidum, ac fimbriatum paludamentum. Interpres uertit Punicam epheſtrida, credo quod in ſuo ipſius exẽplari fuerit κροκωτὴν. quod tñ haud prorſus diſplicet. Idẽ Plutarchus in Craſſo, φοινικὶς φοινικίδα pro paludamento purpureo dixit: λέγεται δὲ, inquiens, ἡμέρας ἐκείνης, τὸν κράσσον, οὐχ ὥσπερ ἔθος ἐστὶ ῥωμαίων στρατηγοῖς, ἐν φοινικίδι ἐλθεῖν, ἀλλ' ἐν ἱματίῳ μέλανι. hoc eſt: Fert eo die Craſſum, non purpureo, ut Romanorum imperatorum mos erat, paludamento, ad milites proceſſiſſe, ſed pallio nigro. Paludamentũ uero Paludamẽtũ imperatorũ geſtamen fuiſſe imperatorum planum fit ex Tranquillo in Cæſare. Alexãdriæ circa oppugnationem pontis, eruptione hoſtium ſubita cõpulſus in ſcaphã, pluribus eodem præcipitantibus, cum deſilijſſet in mare, nando per ducẽtos paſſus euaſit ad proximã nauem, elata læ

ua,ne libelli quos tenebat madefierent, paludamentum mordicus trahens,ne spolio potiret hostis. Vtebantur & Græci equites eo genere uestis,quam ἐφαπτίδα appellat Athenæus in quinto,his uerbis. πάντες οἱ προειρημένοι εἶχον πορφύρας ἐφαπτίδας,πολλοὶ δὲ καὶ διαχρύσους καὶ ζωωτάς.hoc est,belluatas ephaptidas. Macedones pro paludamento chlamyde utebantur . Plutarchus in Alexandro,qui cum uidisset Darium à suis interfectum,τὴν ἑαυτοῦ χλαμύδα λύσας ἐπέβαλε τῷ σώματι,καὶ περιέστειλεν. hoc est: Sua ipsius soluta chlamyde mortuo inecit ac circumtexit . Simul & Pyrrhus cũ quodam in prælio uideret se unum ab omnibus Romanis appeti, τὴν χλαμύδα καὶ τὰ ὅπλα παραδοὺς ἑνὶ τῶν ἑταίρων μεγακλεῖ,τοῖς δ᾽ἐκείνου τρόπον τινὰ κατακρύψας ἑαυτὸν ἐπῆγε τοῖς ῥωμαίοις. hoc est :Chlamyde & armis uni amicorum Megacli traditis , illiusq; armis seipsum tanquam occultans,in Romanos impetum fecit.Interpres uel hæc non intellexit,uel quod magis puto corruptum Plutarchum habuit.Chlamys inter puerilia hic recensetur ab Vlpiano , qua Numa primus Romanorum regum usus est, cum legationem Isaurorum excepisset , rationemq; eorum habitus percepisset,autor Suidas.Qua coccina usum imperatorem Alexandrum testatur Lampridius . Chlamydis effigies & terræ habitabilis eadem fuisse traditur. Strabo in secundo.ἔστι δή τι χλαμυδοειδὲς σχῆμα τῆς οἰκουμένης Erat autem Græcorum,& maxime Macedonum. Plutarchus in Eumene. ἐξῆν δ᾽ εὐμενεῖ,καὶ καυσίας ἀλουργεῖς καὶ χλαμύδας διανέμειν,ἥπερ ἦν δωρεὰ βασιλικωτάτη παρὰ μακεδόσιν.hoc est:Licebat enĩ Eumeni causias purpureas,& chlamydes,dilargiri , quod inter dona regia pręcipuum habebatur à Macedonibus. Causia ut illud interim scias,erat capitis tegmẽ , quam Budęus appositissime usurpauit,pro galero Cardinaliũ coccino . Licet enim uni Romano pontifici , ut quondam

Eumeni

ἐφαπτὶς

Macedones

Numa

Chlamydis effigies

Causia

Eumeni, causias ἀλουργεῖς id est purpureas, ut chlamydes coccinas, cæteraq; Cardinalium ornamenta, arbitratu suo, certe hoc iure utimur dilargiri, μὴ γὰρ γένοιτο nundinari. Quibus Plutarchi uerbis palã fit chlamydes fuisse Macedonum. Ille igitur Magnus Alexãder incredibili gaudio elatus est, cum eius architecti situm Alexandriæ in formam chlamydis descripsere, quem metatus est Dinocrates ad effigiem Macedonicæ chlamydis, orbe gyrato lacunosam, dextra læuaq; anguloso procursu autor Plinius & Strabo in septimo. Iam uero & Demetrius ille Poliorcetes chlamydem intexendam locauit, in qua, ut ait Plutarchus, erat εἴκασμα τοῦ κόσμου καὶ τῶν κατ' οὐρανὸν φαινομένων, quæ tñ mutatione temporũ inchoata relicta est. Atheneus in 12. asseuerat pfectas fuisse Demetrij chlamydes colore nigricãte sublucẽtes, in qbus erat polus depictus, aureas stellas habẽs, & duodecim signa. αἱ δὲ χλαμύδες, inquit, αὐτοῦ ἦσαν ὄρφνινον ἔχουσαι τὸ φέγγος τῆς χρόας. τὸ δὲ πᾶν ὁ πόλος ἐνύφαντο χρυσοῦς ἀστέρας ἔχων καὶ τὰ δώδεκα ζώδια. Iam uec illud supra fidem esse uidetur quod ait Appianus in eo libro qui Mithridaticus inscribitur. Interpretis uerba subijciam, quando Appiani Græci nulla mihi copia. Ea sunt ubi de triumpho Pompeij ex Asia agit. Pompeius ipse curru lapillis, auroq; splendente ferebatur, chlamydem, ut aiũt, indutus Alexandri, qui Macedonibus præfuit, si tamen id credere dignum est. Putant quippe illam in his quæ Mithridates ex Cleopatræ rebus in Cõ reperit, inuentam fuisse. Nec id absurdum uideri debet, quandoqdẽ Põpeius quandã similitudinẽ oris habuisse uidet ad Alexandri imagines. Plutarchus in Pompeio. ἦν δέ τις καὶ ἀναστολὴ τῆς κόμης ἀτρέμα, καὶ τῶν περὶ ὄμματα ῥυθμῶν ὑγρότης τοῦ προσώπου ποιοῦσα μᾶλλον λεγομένην ἢ φαινομένην ὁμοιότητα πρὸς τὰς Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως εἰκόνας. ἡ δὲ καὶ τοὔνομα πολλῶν ἐν ἀρχῇ συνεπιφερόν-

Romani põtificis autoritas

Alexãdriæ situs

Dinocrates

Demetrius Poliorcetes

Chlamys Alexãdri

Pompeij & Alexãdri similitudo

τῶν οὐκ ἔφυγεν ὁ πομπήιος, ὥστε καὶ χλευάζοντας αὐτὸν ἐνίους ἤδη καλεῖν ἀλέξανδρον. διὸ λεύκιος φίλιππος ἀνὴρ ὑπατικὸς συνηγορῶν αὐτῷ, μηδὲν ἔφη ποιεῖν παράλογον, εἰ φίλιππος ὢν φιλαλέξανδρός ἐστι. Nec quisquam mirabitur, chlamydem illam tanto tempore durasse ab Alexandro scilicet ad Pompei ætatem, modo qui legerit Plinium in octauo, qui ait, Seruij Tulli prætextas durasse annis quingentis sexaginta, nullasque teredonũ iniurias sensisse. Ab eo enim ipso tempore, quo Alexãder natus est, ad Ciceronis consulatum, quo consule Pompeius, aut paulo post, triumphauit, uix anni sunt trecenti uiginti, ut ex Eutropio colligere est. Athenienses quoque chlamyde usi sunt in prælijs, paludamenti uice. Plutarchus in Crasso de Nicia loquens, qui si bellandum esset aduersus Lacedæmonios, ἀποδυόμενος τὴν χλαμύδα καὶ τῇ κλέωνος ἀπειρίᾳ, καὶ θρασύτητι, ναῦς καὶ ἄνδρας, καὶ ὅπλα, καὶ στρατηγίαν ἐμπειρίας ἄκρας δεομένην. (παραδιδοὺς.

S.Tulli prætextæ

Athenienses

CAPVT XII.

Tunicæ

AIt Vlpianus: Tunicæ.) Aulus Gellius lib. septimo noctium Atticarum ait, antiquitus Romanos primo quidem sine tunicis toga sola amictos: Quare nec uidetur reprehendendus Cato, qui de more maiorum solebat statim à prandio ad forũ descendere, ac ibi cum amicis deambulare, nullis nec calceis, nec tunica. μετ' ἄριστον δὲ, inquit Plutarchus in Catone πάλιν, ὥσπερ εἴθιστο, καταβὰς εἰς ἀγορὰν ἀνυπόδητος, καὶ ἀχίτων περιπατῆσαι μετὰ τῶν συνήθων. Cuius moris non meminisse uidetur Plutarchus, indicans eum nõ seruasse decorum prætoriæ dignitatis, quod sine calceis & tunica ius diceret, cum maiores non usos tunica satis constet. Neque enim frustra Ennius Carthaginensiũ iuuentutẽ tunicatã appellat. Postea uero, inquit Gellius, substrictas & breues tunicas citra humerum desinentes habebãt, quod genus Greci dicunt ἐξωμίδας, qua usum Catonem maiorem, cum brumæ tempore rusti

Catonis mos

Tunicata iuuentus

re rusticaretur, autor Plutarchus, ἐπανελθὼν δὲ, inquit, εἰς τὸ χωρίον, ἂν μὲν ᾖ χειμὼν ἐξωμίδα λαβὼν, θέρους δὲ γυμνὸς ἐργασάμενος μετὰ τῶν οἰκετῶν. Quando uero in Catonis mentionem incidimus, illud in illo miratur Plutarchus, quod iam senex post consulatum & triumphum adeptum, nulla unquam ueste usus sit, quæ centum denariorum precium excederet. ἐσθῆτα μὲν γὰρ, οὐδέποτέ φησι, φορέσαι πολυτελεστέραν ἑκατὸν δραχμῶν. hoc est, denariorum, quis ad quadrantem respondent Iulij, quibus utuntur hodie passim in Italia, qui centum denarij nummo nostrate uiginti francicis æstimari possunt. Iam & in opsonium ipse Cato diem triginta asses insumebat, hoc est triginta bayochos, nostro uero more, triginta solidos. Massiliensium quoque frugalitas celebrari solet, quod apud eos mulierum dos maxima centum aureos non excederet, uestimenta ad quinque aureos, quæ tamen summa Catonis precio centum solidis nostris maior est. ἡ δὲ μεγίστη προὶξ αὐτοῖς ἐστὶν ἑκατὸν χρυσοὶ, καὶ ἐσθῆτα εἰς πέντε, καὶ πέντε εἰς χρυσοῦν κόσμον. πλέον δὲ οὐκ ἔξεστι. autor Strabo. Straboni tamen refragatur id quod Græci prouerbij uice usurpant: εἰς μασαλίαν πλεύσειας, καὶ εἰς μασαλίαν ἥκεις. Aiunt enim ipsos Massilienses nimis delicato ac molli muliebrique cultu usos: insuper capillum unguētatum muliebrem in modum religare. Vnde natum prouerbium. Verum illi prouerbio non assentior, cum apud me maior sit M. Tullij autoritas, qui pro Flacco ait, Massiliæ disciplinam ac grauitatem non solum Græciæ, sed haud scio an cunctis gentibus anteponendam iure dicam, quæ tam procul à Græcorum omnium regionibus, disciplinis, linguaque diuisa, Gallorum gētibus, barbarorum fluctibus alluatur, sic optimatum consilio gubernatur, ut omnes eius instituta laudare facilius possint quàm æmulari. Sed quid opus illis ethnicorum testimonijs, cum Lazarus amicus ab Ie-

Catonis frugalitas

Δραχμαὶ

Massiliensium frugalitas

Nauigare i Massiliā

D. Lazar⁹

ſu ſeruatore Chriſto uocatus, hanc unam potiſſimũ ſedem delegerit, in qua ueriſſima dei dogmata mortales edoceret, mirificaq́ ad reuocandam errabundã

Tunicæ

plebeculã, prodigia oſtentaret. Sed ad tunicas reuertamur. Manicatis tunicis indui non ſine probro ſolebãt, ut autor eſt Gellius, qui eas græco uocabulo χειριδωτὰς appellat.

Politian9
Manicat9
χειριδωταί.

Politianus in Herodiano, manulcatas uertere, Plautum imitatus, maluit, quàm cum Cicerone dicere manicatas. Qui cum in gregem Catilinæ inuehitur, ſic ait: Quos pexo capillo nitidos, aut imberbes, aut barbatos uidetis, manicatis & talaribus, ac ſtrictis tunicis amictos, non togis. Vergilius quoq́ uidetur non ſine probro dixiſſe:

Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.

Mulieres tunicis utebãtur longe, lateq́ diffuſis ad ulnas cruraq́ aduerſus oculos protegenda, quorum

Ima tunica

ima erat carni proxima, unde iocus Martialis in Leſbiam.

De cathedra quoties ſurgis, iam ſæpe notaui,
Prædicant miſeram, Leſbia te tunicæ,

Tunica quę uulgo camiſia

Obſeruaui & apud Ouidium, tunicam in ſingulari accipi pro tunica illa quæ ima erat, qua hodie linea utimur, ut olim Athenienſes talari & linea utebãtur, autore Polluce. Ouidius in amoribus,

Sic etiam tunica tangitur illa ſua. & in tertio:
Illic nec tunicam ſibi ſit poſuiſſe pudori.

Et alibi.

Pugnabant, tunica ſed tamen illa tegi.

Tunicam accipe pro ea quæ carni proximior, quam ut mihi uidetur, tunicã lineam, uel imam dicere poſſumus. Sunt qui interulam uocitent.

Interula

Athenæus χιτώνιον ἐχέσαρκον appellat in decimotertio, ubi de Phryne ſcorto nobili. ἐχέσαρκον δὲ χιτώνιον ἀμπέχετο. hoc eſt: Tunicula carni proxima amiciebatur, quam camiſiam dicimus. Vtebantur & tunica, quę media dici poteſt

potest, cuiusmodi ferè est tunica rubea, qua brumali tempore utimur. Erat & alia tunica quæ his superinduebatur. Nostri rustici uocabuli græci uestigia retinentes, hocheton appellãt, quasi dicas ὁ χιτὼν, alij saye. Neq; uero cuipiam mirum uideri debet, siquidem olim Druidæ Gallornm sacerdotes, publicis priuatisq; rationibus Græcis literis utebantur, ut legimus in sexto commẽtariorum Cæsaris. Quin & Ephorus apud Strabonem Gallos φιλέλληνας appellat. μονοχίτων græcis is est, quem tunicatum dicimus, id est sola tunica amictum. Plutarchus in Antonio de Cleopatra loquens, quę ualetudine affecta, in lectulo iacens, ut Augustum aduentantem resciuit, tunicata exilijt obuiam, seq; ad pedes eius strauit, & abiecit. ἤδη, inqt, ἔτυχε μὲν ἐν στιβάδι κατακειμένη ταπεινῶς, εἰσιόντι δ᾽ αὐτῷ μονοχίτων ἀναπηδήσασα προσπίπτει. Idem in Sylla. οἱ τοῦ Φιμβρίου στρατιῶται μονοχίτωνδες ἠσπάζοντο τοὺς ἐκείνου μονοχίτωνδες. hoc est tunicati, & en ocheton, ut uulgo loquimur. Si interpres Plutarchi aliter uertit, uel fallor, uel falsus est. Athenæus quoq; in primo. καὶ ἀνδριάντας αὐτοῦ ἐν ἀλεξανδρείᾳ ἑστάναι φησὶ, κατὰ τὰ πολλὰ μέρη τῆς πόλεως μονοχίτωνας. ῥυτὸν κρατοῦντας ἐν ταῖς χερσίν. hoc est: Statuas ipsius in Alexãdria collocasse ait, in multis ciuitatis partibus tunicatas, manibus rhytum tenentes. Id est poculi genus. A tunica fit tunicatus.

Druidæ

Galli φιλέλληνες.

μονοχίτων

Rhytum

Tunicatus

Martialis.

Formosam faciem nigro medicamine uelas,
Sed non formoso corpore lædis aquas.
Ipsam crede deam uerbis tibi dicere nostris,
Aut aperi faciem, uel tunicata laua.

Ouidius.

Astiterit tunicata, moues incendia, clama.
Sed timida caueat frigora uoce roga.

Tunicata, id est in camisia. Proinde facetissimus poëta qetẽ tunicatã appellat, id est liberã ab opa togata.

Quies tunicata

Quos Faustine dies, qualem tibi Roma Rauennam
Abstulit? ô soles ô tunicata quies.

Solebant enim,ut diximus,Romani togati deducere & reducere magistratus,& eos, q dignitate,uel ætate, uel opibus præcellerēt,in domū,in forū,in templa,uel alio. Quæ opera togata,à Martiale uocitatur.

Opera togata

Exigis à nobis operam sine fine togatam,
Non eo,libertum sed tibi mitto meum.

Et in nono:

Denarijs tribus inuitas,& mane togatum
Obseruare iubes atria Basse tua.
Deinde hærere tuo lateri, præcedere cellam
Ad uetulas tecum plus minus ire decem.

Toga rara

Tunica domesticam

Quare in uita beatiore togã raram optat. Domi eñ Romani commorantes,togam reponebãt, & uiliore ueste utebantur, quam non inepte fortasse domesticã dixeris. Tullius in secundo de finibus: Aut etiam ut uestitum,sic sententiam habeam,aliam domesticam, aliã forensem. Herodianus in Maximo. ἁρπάζουσι τοὺς πρεσβύτας. περιρρήξαντες δὲ ἃς εἶχον περὶ τοῖς σώμασιν ἐσθῆτας λιτὰς, ἅτε οἴκοι διατρίβοντες. hoc est: Corripiunt senes, laceratis quibus amiciebantur, uestibus,uilioribus sanè,utpote, qui domi sese continerent. Et item Plutarchus in Sylla ait. ἐσθῆτα δὲ ἄλλην μὲν οἰκουρῶν. ἄλλην δ᾽ εἰς ἀγορὰν προερχόμενος. hoc est: Vestem aliam,cũ domi maneret,aliam cum ad forũ descẽderet,uel procedens.

Tunica lati claui

Tunicam lati claui insigne erat senatorum,senatumq; ab equite distinguebat. Plinius lib. 33. Annuli distinxere alterum ordinem à plebe, ut semel cœperant esse celebres, sicut tunica ab annulis senatum tantum. Trãquillus in Augusto: Sumenti uirilem togam,tunica lati claui resuta ex utraq; parte ad pedes decidit. Fuerunt qui interpretarentur, nõ aliud significare,quàm quod is ordo cuius insigne id esset,quandoq; ei subijceretur,id est, ordo senatori9 scilicet. Tunica

nica lati claui, latus clauus etiãnũ appellat Martialis
Dum te posse negas, ni lato Gellia clauo (in Galliã.
Nubere, nupsisti Gellia cistigero.

Tacitus in Dialogo. Equidem, ut de me ipse fatear, nõ eum diem lætiorem egi, quo mihi latus clauus oblatus est.

Quintilianus 10. Cui lati claui ius non erit, ut tunicæ prioribus oris infra genua paulum posterioribus ad medios poplites usque perueniant. Nam infra mulierum est, supra centurionum. Lati claui ius, est dignitas ordinis senatorij. Dicitur & clauus. Tranquillus in Augusto: Togis neq; restrictis neque fusis usus est: Clauo nec lato, nec angusto. Tunica lati claui, siue latus clauus, antea quidem dicebatur, tunica palmata à latitudine clauorum, quæ nunc à genere picturę appellatur. Verba sunt Sexti Põpei in uocabulo, picta, paucis additis. Cum uero ait, quæ nũc à genere picturę appellatur, accipe ab ipsis clauis purpureis, qui tunicis inserũtur, appellari tunicam lati claui. Quibus clauis purpureis mappę quoq; ad limbum, ut opinor uariari solebant. Et hoc est quod ait Martialis.

Et lato uariata mappa clauo.

Quare cum apud Liuium identidem legas, tunicam palmatam, accipe pro tunica lati claui, quam Græci χιτῶνα πλατύσημον appellant. Strabo in tertio. οὗτοι δὲ καὶ ἐνδῦσαι λέγονται πρῶτοι τοὺς ἀνθρώπους χιτῶνας πλατυσήμους. Hactenus quæ de lato clauo comminisci potuit, hæc sunt, ita tamen, ut ingenue fatear, mihi planè nõ liquere, sicut nec illis maiorum gẽtium scriptoribus, qui ante me natum, hac in re hallucinati sunt. Tunica phœnicea signũ erat prælij futuri, quam ailâs coccinam appellat Plutarchus, ut diximus in cocco. Plutarch9 in Bruto. προύκειτο μὲν τοῦ βρούτου χάρακι, καὶ τῷ κασίου σύμβολον ἀγῶνος φοινικοῦς χιτών. Et in Põpeio. κατὰ τάχος πρὸ τῆς σκηνῆς ἐκέλευσε προθεῖναι τὸν φοινικοῦν χιτῶνα

Latus clauus

Ius lati claui

Clauus

Tunica palmata

Claui in mappis

χιτὼν πλατύσημος

Tunica phœnicea

πῶρ γὰρ μάχης ῥωμαίοις ἐςὶ σύμβολον. hoc eſt: Extemplo ante prætorium iuſſit proponi tunicam phœniceam. Hoc enim Romanis pugnæ ſignum. Alibi coccinã appellat Plutarchus, credo, quia idem ferè color. Quod ait Iureconſultus, tunicæ, hoc ideo, quia Pluribus tunicis utebantur. Et Auguſtus quaternis interdum tunicis, autore Tranquillo, muniebatur. Quare apud Ouidium faſtorum ſecundo.

Tunica coccina

Exuerat tunicas uteri, manifeſta timore
Proditur indicio ponderis ipſa ſui.

Et in eodem.

Dat tenues tunicas Getulo murice tinctas
Dat teretem zonam, qua modo cincta fuit.

Tunica la toye

Tunica quoque apud Celſum pro eo ponitur, quam taygam uulgo dicimus, his uerbis: Vel ex ictu aliquo rumpitur tunica, quę deducere ab inferioribus partibus inteſtina debuit: Sunt & tunicæ apud eundem, teſticulorum inuolucra. Sic etiam Perſius nõ inelegũter, cepe tunicatum appellat.

CAPVT XIII.

Pallium

PAlliola.) Pallium erat Gręcorum. Tranquillus in Auguſto: Sed cęteros continuos dies inter uaria munuſcula, togas inſuper & pallia diſtribuit lege propoſita, ut Romani Græco, Græci Romano habitu uterentur. Pallium quoque erat philoſophorũ. Gellius lib. nono. Video inquit Herodes barbam & pallium, philoſophum nõdum uideo. Pallia inter cõmunia ueſtimenta annumerantur Vlpiano hic, quæ promiſcua appellat Tacitus, in tertio. Promiſcuas uiris & fœminis ueſtes. Palliis etiamnum in lecto utebantur. Ouidius in amoribus.

Palliũ philoſophorum
Pallia cõmunia

Nec in lecto pallia noſtra ſedent.

Martialis.

Gutta pallia nec fefellit ulla.

Iuuenalis in ſexta.

Tunc

Tunc corpora ſana
Aduocat Archigenen, oneroſaq; pallia iactat

Pallia tunicæ imponebantur, ex prouerbio. Tunica pallio proximior. Quod ſi uerum eſt, tum Carum mulierum alæ non erant conſutæ, erantq; Romanæ φαινομηρίδες, quemadmodum & Spartanæ. Quod & Ouidianis uerſibus probari poteſt cum ait

Tunica pallio propior

Pallia ſi nimium terræ demiſſa iacebunt
Collige & inmunda ſedulus effer humo.
Protinus officij precium patiente puella
Contingent oculis uidenda tuis.

Neq; enim efferendo pallio aperirentur crura, ſi alę utrinque conſutæ eſſent, etiamſi Plutarchus dicat: ἔτι δὲ μᾶλλον ἡ περὶ τὰς παρθένους φυλακὴ κατέσταλται τῷ νόμῳ πρὸς τὸ θῆλυ καὶ κόσμιον. ἡ δὲ τοῦ λυκούργου παντάπασιν ἀναπεπταμένη καὶ θῆλυς οὖσα τοῖς ποιηταῖς λόγον παρέσχηκε, φαινομηρίδας τε γὰρ αὐτὰς ἀποκαλοῦσι, ὡς ἴβυκος, καὶ ἀνδρομανεῖς ἰσοροῦσιν, ὡς εὐριπίδης. Et paulo poſt. τὰ γὰρ ὄντα τοῦ παρθενικοῦ χιτῶνος αἱ πτέρυγες οὐκ ἦσαν ἀνερραμμέναι κάτωθεν, ἀλλ᾽ ἀνεπτύσσοντο, καὶ συνεγύμνουν ὅλον ἐν τῷ βαδίζειν τὸν μηρόν hoc eſt: Itēq; cuſtodia quæ ad uirgines ptinet, à Numa cohibita magis eſt ad muliebrem cultum & ornatum. Cuſtodia uero Lycurgi planè aperta nimis. Siquidem muliebris cū ſit poëtis ioci anſam præbuit. φαινομηρίδας enim ipſas appellant, id eſt, quarū aperta ſunt femora, ut Ibycus. Et paulò poſt: Nimirum pinnæ uirginalis tunicæ non erant conſutæ, ſed explicabantur aperiebantq; totum incedendo femur. Hactenus Plutarchus. Quibus uerbis apparet Spartanas mulieres ſolitas incedere ſola tunica amictas, cuius alæ non erant conſutæ. Quod & Romanis obſeruatum arbitror ex Ouidio, ita tamen, ut tunicis pallia uel ſtolæ ſuperimponerentur. Neque enim, ut mihi quidem uidetur, aliter capi poteſt ſenſus Ouidianus, niſi ſi quis dixerit, quod efferendo pallio ſimul & effe

φαινομηρίδαι.

Spartanarū cultus

rendo pallio simul & efferebantur tunicæ, quod magis amentis fuisset quàm amantis. Cęterum tunica illa, cuius pinnæ dissolutæ aliquatenus erant, & qua utebantur Spartæ χισὸς χιτὼν appellatur à Iulio Polluce, in onomasticō ad cõmodum. A' pallio fit palliolum, quod lancum erat.

χισὸς χιτὼν

Martialis.

Succida palliolo uellera quinq; petit.

Mulierum etiam erat. Iuuenalis. Aut cum
Vxorem comœdus agit, uel dorida nullo
Cultam palliolo, mulier nempe ipsa uidetur.

Palliolat⁹

Pallia cœnatoria

Inde palliolatus. Tranquillus in Claudio: Ob hãc eandem ualetudinem & gladiatorio munere, quod simul cum fratre memoriæ patris ædebant palliolatus, nouo more præsedit.

Martialis in nono:

Hanc uolo, quæ facilis, quę palliolata uagatur.

Palla cœnatoria.

A' pallio fit palliolatus, id est, pallio munitus. Gellius libro nono: Adĳt nobis præsentibus palliolatus quispiam, & crinitus. Erant etiãnũ pallia cœnatoria, quorum meminit Martialis.

Pugnorum reus, ebriæq; noctis
Cœnatoria mittat aduocato. Et in 10.
Ad cœnam uenies, sed sic diuisa recumbes,
Vt non tangantur pallia nostra tuis.

Et in apophoretis, ubi in lemmate est, cœnatoria, sub audiēdum pallia, ait enim:

Nec fora sunt nobis, nec sunt uadimonia nota.
Hic opus est pictis accubuisse thoris.

Interpres fœdè lapsus est, lege ac ridebis.

Palla Gallica

Porrò autem palla Gallica ad formam nostri palletoci manicati uidet accessisse, si Martiali crdimus:

Dimidiasq; nates Gallica palla tegit.

Quid uero sit palla Gallica docet Strabo in quinto. ἀντὶ δὲ, inquit, χιτώνων χισοὺς χειριδώτους φέρουσι μέχρι αἰδοίων

δοίωρ καὶ ἐγλουτῶν, hoc est: Tunicarum uice pallas manicatas gestant, ad uerenda usque natesque medias pertingentes. Quæ uerba Martialis uersum uidentur interpretari. Palla ab Horatio honesta dicta mulierum erat, ut quidam opinantur.

Palla honesta

Martialis.

Fascia te, tunicæque tegunt, obscuraque palla.

Vtebantur & citharœdi. Ouidius in 10.

Ille caput flauum lauro Pernaside uinctus,
Verrit humum Tyrio saturata murice palla.

Et tragœdiæ. Idem Ouidius amorum tertio.

Fronte comæ torua, palla iacebat humo.

Palla tragœdi utebantur

Quare falluntur ij qui mulierum tantum fuisse putãt in quibus & noster Sipontinus, uir alioqui de lingua Latina non pessime meritus. Marcus Varro de lingua Latina ait, pallam ideo dici quod foris palàm sit. Eratque palla longa ad terram usque promissa, ut apparet in Ouidiano uersu. Quã, ob id appellat Vergilius.

Sipõtinus lapsus

Palla unde dicta

Pro longo tegmine pallæ

Endromis dicta uidetur, quod eo genere uestis. ἐν δρόμῳ. id est, in cursu & palæstra uterẽtur, quam pinguem, hirsutamque, & uilli longioris fuisse constat ex Martialis libro quarto.

Endromis

Hanc tibi Sequanicæ pinguem textricis alumnam,
Quæ Lacedæmonium barbara nomen habet.
Sordida, sed gelido non aspernãda decembri,
Dona, peregrinam mitimus Endromidem.
Seu lentum cerωma teris, tepidum'ue trigona,
Siue harpasta manu puluerulenta rapis:
Plumea seu laxi partiris pondera follis,
Siue leuem cursu uincere quæris Atam.
Ne madidos intret penetrabile frigus in artus,
Néue grauis subita te premat iris aqua.
Ridebis uentos hoc munere tectus, & imbres,
Nec sic in Tyria sindone tutus eris.

Iuuenalis taxat mulieres Romanas, quæ endromide purpurea uterentur, in sexta.

Endromidas Tyrias, & fœmineum cerωma

Quis nescit? Quod uero ait Martialis, sindone, ut obiter id intelligas, σινδὼν, ut ait Pollux, est amictus ex lino Aegyptiaco, quod nunc dicrossum appellatur dicta, ut opinor, quia primum in Sidone urbe huiuscemodi amictus fieri cœpit, ob id Tyria à Martiali dicta. Erant enim uicinæ urbes Tyrus & Sidon. Hoc eo adieci ut intelligeres quę scripta sunt in Matthęo: Et cum accepisset corpus Ioseph, inuoluit illud sindone munda. De sindone conuenit Matthęus, Marcus & Lucas, uerum Ioãnes ait. καὶ ἔδησαν αὐτὸ ὀθονίοις μετὰ τῶν ἀρωμάτων. hoc est: Et obuinxerunt illud othoniis cũ aromatibus. Quod si Polluci credimus, ὀθόνη apud Homerum magis ἐξ ἐρίου, id est, ex lana, quàm ἐκ λίνου id est, ex lino erat. Sindon uero inter linea uestimenta adscribitur ab ipso Polluce. Quare puto Ioannem per othonia lintea intellexisse, recteq́ uertisse Erasmum, etiam si aliter sentiat Pollux.

Sindon qd & unde dicta

ὀθόνη.

Othonia

CAPVT XIIII.

QVod ait Vlpianus, Ansitaria, quid uelit ingenue fateor me plane nescire, Consului uetustissimos codices, quorum in altero legi ansitapa, in altero, Anticapa. Quo circa si mihi permittis diuinare, uel potius coniectura uti, puto legendũ amphitapa. Nam amphitapę dicuntur uestes utrinq; uillosæ. Lucilius libro primo.

Psilæ atq; amphitapæ uillis ingentibus molles.

Varro, Manio: Alterum bene acceptum dormire super amphitapa bene molli. Athenæus ἀμφίταπον dixit in quinto: ταύταις δ' ἀμφίταποι ἁλουργεῖς ὑπέστρωντο τῆς πρώτης ἐρέας. id est: Hisce amphitapa substernebãtur è molli lana. Quæ & amphimalla dicuntur. Strabo in 5. τὴν δὲ μέσην οἱ περὶ παταβίου οἱ τάπητες οἱ πολυτελεῖς καὶ γαυ

Amphitapa

Amphimalla

καὶ γαύσαποι, καὶ τὸ χοιστρὸν πᾶν ἀμφίμαλλόν τε καὶ ἑτερόμαλλον. hoc est: Mediocrem uero lanam, ager Patauinus, ex qua tapeta fiũt laudatissima, & gausapinæ, cæteraq; eiusdem generis amphimalla & heteromalla, id est, quæ utrinq; uillosa sunt, uel in altero tantum, cuiusmodi ferè sunt mante uulgo dictæ, quas Massiliæ fieri uidimus, quæ & amictus & stragulæ uestis usum nautis, & nauigantibus præstant. Hodie ueste serica heteromalla utimur, quam uillosam, & uillutam uulgo dicimus, quemadmodum & lanea heteromalla, quam trippam, nisi fallor, appellamus — Serica uillosa

CAPVT XV.

AIt Vlpianus, & saga.) Sagum militum erat, quod & inter familiaria adscribitur ab Vlpiano. Tullius. Itur ad saga. Nostri milites g litera sublata uocabuli Latini uestigia retinẽt, Saum uel sayon appellãtes id genus uestis, quod armis superinduitur, alij acoustramẽtum, ut prætoriani. Cicero ad Trebatium: Quamobrem camino luculento utendũ censeo. Idem & Mutio & Manilio placebat, præsertim qui sagis non abundares. Quod uero ait, idem & Mutio, iocatur Tullius in Trebatium iureconsultum quibus moris est aliorum autoritate suam ipsorum comprobare sententiam. Græci unico uocabulo, ut opinor, περιθωρακίδια appellant, ea quę superinduebãtur armis. Plutarchus in Artaxerxe. ὡς δὲ μόλις συνεῖδον τὰ περιθωρακίδια φοινικᾶ, λευκοῖς χρωμένων τῶν βασιλικῶν ἁπάντων ἔγνωσαν πολεμίους ὄντας. Lapus feliciter interpretatus est: Qui ubi uix rubra sagula conspicati sunt, quod regiæ partis omnes albis uterent, agnouerunt statim hostes esse. Strabo uocabulo Latino utitur in tertio. ἐν βαστητανίᾳ δὲ μελανείμονες τὸ πλέον δ' ἐν σάγοις. hoc est: In Bastetania uero nigris uestimẽtis utuntur ad unum omnes, magnam ferè partem in sagis: Vtebãtur & Lusitani sagis, ut autor est Strabo in tertio

Sagum

Mos iuriscõsultorũ

περιθωρακίδια.

Lapus interpres

σάγοι.

Lusitani

tertio, quibus operiebant captiuos, ex eorum uisceribus uaticinaturi. Quod immanius mihi quidem uidetur, quam quod Galli quondam fecisse ferunt, sontes scilicet, ac damnatos diis immortalibus immolasse. Plutarchus in Galba ἐσθῆτα στρατιωτικὴν appellat, quod nos, ut opinor sagum. Extat lex militaris Caii Gracchi, apud Plutarchum, in Tiberio, in hæc uerba ἐσθῆτα μὲν κελεύων δημοσίᾳ χορηγεῖσθαι, καὶ μηδὲν εἰς τοῦτο τῆς μισθοφορίας ὑφαιρεῖσθαι τῶν στρατευομένων. hoc est: Sumptu ut publico saga militibus præberentur, nihil hac de re stipendio militari diminuto. A sago fit sagulum. Liuius in 70. Hæc omnia sagulo gregali amictus. Vergilius.

Lex militaris

Sagulum

Virgatis lucent sagulis.

Tacitus de moribus Germanorum: Nudi aut sagulo leues, nulla cultus iactatio. Et paulo post. Tegmen omnibus sagum, fibula, aut si desit, spina consertum. A sago fit sagatus. Martialis.

Sagatus

Vis te purpureum Marce sagatus amem?

Tranquillus in Cæsare dictatore: Conuiuatum assidue per prouincias duobus tricliniis, uno quo sagati palliatiue, altero quo togati, cum illustrioribus prouinciarum discumberent. Saga Ligustica celebrãtur à Strabone in quarto. Tunicæ quoque illic fieri solitæ. Abolla quoque miltum erat, ut Nonio Marcello placet. Vnde iocus Martialis in Crispinũ, qui posita abolla, togam sumpserat

Saga Ligustica

Abolla

Nescit cui Tyriam dederit Crispinus abollam

Dum mutat cultus, induiturque togam.

Et apud Iuuenalem non semel. Iam uero & lænã militarem fuisse Nonio placet, quam Græci χλαῖναν uocitant Plutarchus in Numa. καὶ γὰρ ἃς ἐφόρουν οἱ βασιλεῖς λαίνας Ἰόβας χλαίνας φησὶν εἶναι. hoc est: Etenim quas gestabant reges, lænas, Iuba chlænas ait esse. Palliis super induebãtur hiberno tempore, si Martiali credmus.

Læna

χλαῖνα

Chlænæ

Tempore brumali non multum læuia prosunt

Calfa-

Calfaciunt uilli pallia uestra mei.

Quod & prouerbio fit manifestum. ἐν θέρει τὴν χλαῖναν κατατρίβεις. ἐπὶ τῶν μὴ καθ᾽ ὥραν τοῖς ἀναγκαίοις χρωμένων. hoc est: Aestate lænam deteris. In eos qui non suo tempore rebus necessarijs abutuntur. Vtebantur & cœnatorijs pallij uice. Iuuenalis in quinto. Aestate lę nā deteris

Plurima sunt quæ
Non audent homines perfusa dicere læna.

Martialis, ubi de Lusco conuiua furacissimo.

Et tectus lænis sæpe duabus abit.

Nec tamen me fallit fuisse quoq; apud Græcos genus uestis quæ χλανίς diceretur, ut est apud Herodotum, ubi de Dario. Nec hoc loco omiserim Gallos olim solitos sagis uillosis uti quas lænas appellabant. Strabo in quarto: ἡ δ᾽ ἐρέα, τραχεῖα μὲν ἀκρόμαλλος δέ, ἀφ᾽ ἧς τοὺς λασίους σάγους ἐξυφαίνουσιν, οὓς λαίνας καλοῦσιν. hoc est: Lana uero hirsuta, uilloso pilo, ex qua saga pexa crebra contexunt, quas lænas appellant. Valerius amiculū dixit. χλανίδος meminit & Atheneus in quinto: πρῶτοι μὲν οἱ τὸν ὄχλον ἀνείργοντες σειληνοὶ πορφύρας χλανίδας, οἱ δὲ φοινικίδας ἠμφιεσμένοι. Illud fortassis quispiam mirabitur quod in eodem dixit Athenæus χλαῖναν quā Plato τρίβωνα appellat in symposio. Alcibiades loquitur. ὑπὸ τὸν τρίβωνα κατακλινεὶς τὸν τουτουὶ Athenæus uero: οὐδ᾽ ὡς τὸν ἀλκιβιάδην συνεκοιμήθη ὑπὸ τὴν αὐτὴν γενόμενος χλαῖναν. Cicero ubi de Dionysio in tertio de natura deorum in fine. Pellenicæ lænæ celebrantur antiquis uictoribus althletis præmij loco dabantur. Pollux. Strabo in octauo: ἔστι δὲ καὶ κώμη πελλήνη, ὅθεν καὶ αἱ πελληνικαὶ χλαῖναι, ἃς καὶ ἆθλα ἐτίθεσαν ἐν τοῖς ἀγῶσιν. hoc est: Est & uicus Pellene, unde & Pellenicæ lænæ, quas & præmia constituerant in certaminibus ludicris. χλανίς Lænæ uillosæ Amiculū Pellenicæ lænæ Pellene

CAPVT XVI.

Lacerna

Lacerna

LAcerna, quasi lacera, quod capite minus sit Sexto Pompeio. Quam militum quoq; fuisse constat. Propertius in quarto.

Texitur in castris quarta lacerna tuis.

Ouidius fastorum secundo.

Mittenda est domino, nunc nunc properate puellæ
Quamprimum nostra facta lacerna manu.

Vsus lacernarum

Erãt & lacernæ, quibus uterentur Romani cũ spectaculis operã sedentariam pręstarent, & togæ superinduebantur ad arcenda frigora. Martialis.

Amphitheatrales nos commendamur ad usus
Cum tegit algentes nostra lacerna togas.

Iuuenalis in nona.

Pingues aliquando lacernas,
Munimenta togæ, duri, crassiq; coloris.

Rursus Martialis in octauo.

O quantos risus pariter spectata mouebit
Trita palatina nostra lacerna toga.

Lacernæ candidæ

Tranquillus: Dedit negocium ædilibus, ne paterentur, in foro, circóue quemquam consistere, nisi positis lacernis togatum. Lacernis candidis utebantur in spectaculis, si Martiali credimus, qui ludit in Horatiũ qui nigra lacerna spectaculis aderat.

Spectabat modo solus inter omnes
Nigris, munus Horatius, lacernis,
Cum plebs, & minor ordo, maximusq;
Sancto cum duce candidus sederet,
Toto nix cecidit repente cœlo.
Albis spectat Horatius lacernis.

Hactenus Martialis.

Catonis fides

Concedebatur aliquando, honoris ergo, toga uti prętexta in spectaculis, ut S. P. Q. R. admiratus Catonis fidem & sedulitatem in conseruanda Cypria gaza ultro ei præcipuam detulit præturam, concessitq;, ut toga prætexta in spectaculis publicis uteref. Plutarchus

chus in Catone. καὶ τὰς θέας ἀνὴρ ἐν ἐσθῆτι πορφυρᾷ θεάσασθαι Lacernis utebantur & mulieres. Iuuenalis in prima.

Lacernis & mulieres usas

Ipse lacernatæ cum se iactaret amicæ.

Ipsi in plęrisq; Italiæ ciuitatibus matronas uidimus lacernatas, eo ipso tempore, quo per urbem mirifice temperato gressu incedunt. Fortasse uero non inepte dixerim nostros iuris tam diuini, quàm humani doctores, eo enim uocabulo gaudent, lacernatos, cũ cappis quas uocant, pellitis ornati, tyronibus suis prolytarum, lytarumq; insignia largiuntur, pro sensus ratione an pro censu nihil habeo dicere. Sacerdotes quoq; qui Canonici dicuntur, lacernis nigris ornantur, ut cucullo, cum in ædis choro sedẽtario diuinos Dauidis uersus, alternis ultro citroq; uicibus decantant: tempore uero æstiuo, utuntur amictu pelliceo, quem ab amiciendo, opinor, uulgo aumiciam uocãt. Quinctiam uidentur lacernę esse eæ, quibus Cardinales Romæ obequitando, triumphantium more utuntur, sacerdotij, ut ita dicam dibaphici ius adepti, cum cucullo & Causia purpurea, quam nõnulli capellum rubeum uocãt. Qui ne nimium hac de re glorientur, sciant lacernas quoq; pauperiorum fuisse. Iuuenalis in tertia.

Doctores nostri seculi

Canonici

Cardinaliũ cultus

Lacerna erat & pauperũ

Quid quod materiam præbet, causasq; iocorum,
Omnibus hic idem, si fœda & scissa lacerna.

Martialis ad Mamurianum:

Cerea si pendet lumbis, ac trita lacerna.

Nobiliores illustrioresq; lacernis non utebantur, nisi pluuio tempore, ut in spectaculis. Quare Tullius obiectat Antonio, q̃d redisset in urbẽ cũ Gallicis & lacerna. In secunda Philippica ꝛ sic ait: Nam q̃d quærebas quõ redissem, primũ luce, non tenebris, deinde cũ calceis & toga, nullis nec Gallicis, nec lacerna. In uulgatis codicibus scriptũ est caligis. Tu ex Gel. li. 13 Gallicis

Locus Ciceronis restitutus

Gallicæ

licis legas nos galozas dicimus. Erant enim & quædā lacernæ, quibus pluuioso tempore uterentur. Plinius 18. cap. 25. ubi de uirgiliarum occasu: Ergo ex occasu eius de hyeme augurantur, quibus est cura negociatoris insidiandi auariciæ. Nubilo occasu pluuiosam hyemem denunciant, statimq́; augētur lacernarum precia. Hactenus Plinius. Quæ lacernæ dicebantur & penulæ. Aulus Gellius libro 13. T. Castritius rhetoricæ disciplinæ doctor, qui habuit Romæ locum principē declamandi & docendi, summa uir autoritate, grauitatæq́;, & à D. Adriano in mores literasq́; spectatus, cum me præsente, usus sum enim eo magistro, discipulos quosdam suos senatores uidisset die feriato tunicis & lacernis indutos, & Gallicis calceatos: Equidē, inquit, maluissem uos togatos esse. Pigitum est saltē cinctos esse & penulatos. Vides ut quos lacernis indutos dixerat, uocat penulatos. Penulam enim abusiue nobilissimi ueteres dixere omne quicquid tegit. Penula utebantur arcendis pluuijs: Aelius Lampridius in Alexādro: Penulis intra urbem, frigoris causa, ut senes uterētur, permisit, cum id uestimēti genus semp itinerariū, aut pluuiæ fuisset. Matronas tamen intra urbē penulis uti uetuit, in itinere pmisit. Iuue. in 5.

Penula T. Castritius

Penulati

Penulæ usus

Fremeret sæua cum grandine uētus
Iupiter & multo stillaret penula nimbo.

Quintilianus: Galba penulam rogāti, non possum cōmodare, inquit, domi maneo, cum cœnaculum per plueret. Idem Galba penulam roganti respondit, nō pluit, non est opus tibi: si pluit, ipse utar. Quod autem uiatoria fuerit, Tullius ad Atticū 13, probat: Sed ego inquiens, ita egi, ut non scinderem penulam. Prouerbij uice usurpauit Tullius, ut loquimur, non sustinuit ut scinderem mantellum, quo apud me remaneret. Et paulò post: Horum ego uix attigi penulam, & tamen remanserunt. Idem Tullius pro Milone. Cum alter ueheretur

Penula uiatoria

Scindere penulam

ueheretur in rheda penulatus, unà ſederet uxor: & paulò poſt: Quid minus promptum ad pugnam, cum penula irretitus, rheda impeditus, uxore penè cōſtrictus eſſet? Erat & penula ſcortea, ſcorta enim ueteres pelles nominabant, cuius meminit Martialis.

Scortea penula

Ingrediare uiam cœlo licet uſq; ſereno,
Ad ſubitas nuſquam ſcortea deſit aquas.

Penula ſcortea utuntur iĳ, qui ſolenne habent uiſere ædem D. Iacobi Caleci uel uoti, uel nummi cauſa: brodes uocamus. Vtunt & peſagariĳ curſores, qui à Gallia Lugdunenſi, quinto aut ſexto demum die Romā aduolant, ſubinde per ſtationes mutatis equis. Græci penulam φαινόλην uocāt. Paulus ad Timotheum ſecunda: τὸν φαινόλην ὃν ἀπέλιπον ἐν τρωάδι παρὰ κάρπῳ ἐρχόμενος φέρε. id eſt: Penulam quam reliqui Troade, apud Carpum, cum uenies apporta. Hieronymus in tertio aduerſus Pelagium dialogo, uertit lacernam, ſiue penulam, ut inquit Eraſmus in annotationibus, quod cum Gellio conuenit, qui, ut ferè eadem poſuit lacernam & penulam, ut diximus. Athenæus in γ. παῖ λευκὲ λός μοι ἄχρηστον φαινόλην. hoc eſt: Puer cādide da mi inutilem penulam. Nos uocabuli Græci ueſtigia ſeruamus. μανδύην Græci, nos manteau dicimus. Pollux in ſeptimo. ἡ δὲ μανδύη, ὅμοιόν τι τῷ καλουμένῳ φαινόλῃ. id eſt: Mandya uero ſimile quiddā habet cum ea quæ penula uocatur. Quod uero Lampridius ſcribit, Alexādrum ſenioribus permiſiſſe, ut intra urbem penulis uterentur, quis forſitan mirabitur, cum orandis cauſis, penula munitos fuiſſe cōſtet ipſos etiam oratores, ex Tacito, in oratorum dialogo, his uerbis: Quātum humilitatis putamus eloquētię attuliſſe penulas iſtas quibus aſtricti, & uelut incluſi, cum iudicibus fabulamur. Hactenus Tacitus. Namq; iĳ, ſub quorum pſona diſſerit Tacitus, ante Alexandrum imperatorem fato functi ſunt. Quin & Tacitus ipſe, ut mihi quidem

Peſagariĳ curſores

φαινόλης

Lacerna & penula penè pro eodem

μανδύη

Mandya

Penula uſos oratores

Cornelius Tacitus

uidetur. Quare in tanta, non solum rerum, sed etiam autorũ diuersitate, eorumq́; probatissimorum, nihil planè decernere ausim. Quæram uero omnia, dubitans plærũq;, & mihi ipse diffidẽs. Tantũ hoc dico, rem ipsam uestiariam uarijs temporibus, haud prorsus eandem rationẽ retinere potuisse. Penula gausapina erat crebra, & uillosa, qua hyberno tempore & frigido uterentur.

Penula gausapina

Martialis.

Is mihi candor inest, uillorum gratia tanta,
 Vt me uel media sumere messe uelis.

Quidam his uersiculis putauerunt penulam gausapinam inter theristra, id est, æstiua uestimẽta annumerari. Verum, ni fallor, falluntur. Sensus enim Martialis est. Penulæ dicit talem inesse candorem, tantam inesse uillorum gratiam, ut etiam si hyberno usui sit adscripta, tamen quis penulæ specie captus, eam uel media sumere messe uelit. Vsque adeóne iudicio caruere Martialis interpretes? Et ille κέρας ἀμαλθείας, de quo lactis haustum gallinacei sperare possis.

Theristra

Martialis locus

CAPVT XVII.

VEluti stolæ.) Vides ut iurecõsultus, stolam annumerat inter ea uestimenta, quibus uir, sine reprehẽsione uti non potest, licet aliter obseruetur à Græcis, & Latinorum antiquissimis, ut diximus in principio huius opusculi. Postea uero ad matronarum uestem hoc uocabulum trãslatum est, quæ demissa erat ad imos usq; pedes, & cuius extremã partem ambibat instita assuta, quæ erat fasciola quædã, siue limbus. Patrum nostrorum memoria matronæ illustriores instita utebantur, quos goddetos uulgo dicebant.

Stola etiã uiros uti

Stola muliebris

Instita

Ouidius.

Este procul uittæ tenues insigne pudoris,
 Quæq; tegis medios instita longa pedes.

Et aliâs.

Ecquid ab hac omnes rigida submouimus arte,

Quas stola contingi, sumptaq́; uita uetat?
Inde stolatum, matronale atq; honestum dicimus. Stolatum
Martialis.
Quis floralia uestit, & stolatum
Permittit meretricibus pudorem?
Quod uero instita dicatur & limbus probat Vergilij uersus: Limbus
Sidoniam picto chlamydem circundata limbo.
Et Ouidius:
Quàm limbus obibat
Aureus, ornabant aurata monilia collum.
Sunt qui dicant limbum, muliebre uestimentum fuisse, citētq; Plauti locum, textores limborarij, quo nō satis probatur quod uolunt, etiā si id Marcellus uelle uideatur. Capitia, capitium Varroni dictum quod pectus capiat, hoc est, cōprehendat. Et est capitis tegmē, à capite dictum, ut opinor. Quod si uerum est, in mulieribus id capitium dicemus, quod in matronis cappā appellamus, quo undatim crispo utunť Parisinæ. Capitia

CAPVT XVIII.

Zonæ) hic iurecōsultus inter muliebria adnumerat. Martialis. Zona
Longa satis nūc sum, dulci sed pōdere uenter
Si tumeat, fiam tunc tibi zona breuis.
Zona quoq; erat uirorū, in qua solebant deferre nummos. Inde præceptum illud domini, apud Matthæū: Ne possideatis aurum, neq; argētum, neq; æs in zonis uestris. Extat Gracchi dictum, in oratione, quam ad populum in concione habuit: Itaq; Quirites, cum Roma profectus, zonas quâs plenas argēti extuli, eas ex prouincia inanes retuli. Alij uini amphoras, quas plenas tulerūt, eas argento plenas domum reportarūt. Plutatchus in Tyberio, pro zona βαλάντιον uertit, his uerbis. μόνος δὲ τῶν στρατευσαμένων πλῆρες τὸ βαλάντιον εἰσενηνοχὼς, κενὸν ἐξενηνοχέναι. Etiā si idē Plutarch[9] aliâs Zona erat & uirorū βαλάντιον

his uerbis utatur in Lucullo ſcilicet. οἱ δ' ἄγοντες αἰθό-μιοι, πεντακοσίους χρυσοῦς ὑπεζωσμένον ἀπέκτειναν. Illud uero non omittendum quod ſcripſit Athenæus in primo, reges Perſarũ & Aegyptios dare ſolitos redditũ tributorum Alexandrię ciuitatis uxoribus ſuis in zonas. Socrates q̊ꝗ apd' Platonẽ in Alcibiade priore ait: ἐπεὶ ποτ' ἐγὼ ἤκουσα ἀνδρὸς ἀξιοπίστου τῶν ἀναβεβηκότων παρὰ βασιλέα, ὃς ἔφη παρελθεῖν φώραν πάνυ πολλὴν καὶ ἀγαθὴν: ἐγγὺς ἡμερησίαν ὁδὸν, ἣν καλεῖν τοὺς ἐπιχωρίους, ζώνην τῆς βασιλέως γυναικὸς, εἶναι δὲ καὶ ἄλλην, ἣν αὖ καλεῖσθαι καλύπτραν, καὶ ἄλλους πολλοὺς τόπους, καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς, εἰς τὸν κόσμον ἐξῃρημένους, τὸν τῆς γυναικὸς, καὶ ὀνόματα ἔχειν ἑκάστους τῶν τόπων ἀπὸ ἑκάστου τῶν κόσμων. Porrò autem latis zonis utebãtur & mulieres apud Illyrios, quæ pręcingunt uentrem latis zonis quando bibunt, & hoc primum mediocriter præſtringunt. Cum uero acrius bibunt, magis ſemper cogunt, comprimuntꝗ zonam. Verba Athenęi ſubſcriberem, quem laudo autorem, ni uerear lecturis ſtomachum facere. Erat & cinctus & cingulum à cingendo, ut inquit Varro. Alterum uiris, alterum mulieribus attributum. À quo & cinctura dicitur. Tranquillus in Cæſare dictatore: Vſum enim lato clauo ad manus fimbriato, nec ut unquã aliter ſuper eum cingeretur, & quidem fluctiore cinctura. Vnde emanaſſe Syllæ dictũ, optimates ſæpius admonentis, ut male præcinctum pueꝝ cauerẽt. De Baltheo dubitari poteſt, an ueſtimẽtorum appellatione ueniat. Et magis eſt, ut armorum nomine comprehendatur quandoquidem baltheum Varro inter arma adſcripſit, dictũ quaſi bullatũ cingulũ. Tacitus quoꝗ 17. recenſet, inter armoꝝ ornamenta, in hæc uerba: Manipuli quoꝗ, & gregarius miles, uiatica ſua, & baltheos phalerasꝗ, inſignia armorum argento decora, loco pecuniæ tradebant. Græci ζωστῆρα appellant. Plutarchus in Camillo: ἀπολυσάμενος τὴν μάχαιραν, ἅμα καὶ τὸν

Illyricæ mulieres

Cinctus

Cingulũ

Cinctura

Syllæ dictum de Cæſare

Baltheus

Baltheus unde dict⁹

ζωστήρ

ζωστῆρα προσέθηκε τοῖς σταθμοῖς .hoc eſt : Gladium unà cũ baltheo exutum lancibus appoſuit.

CAPVT XIX.

Mitræ) Mitra utebantur matronæ. Varro de lingua Latina: Mitra & reliqua ferè in capite. Poſtea addita cũ uocabulis Græcis. Vtebantur & reſte,hoc eſt faſciola,qua capillum in capite colligiretur . Erat autem reticulum , quod capillũ cõtineret,nos cophiam uocamus. Capital quoq; à capite dictum,quod ſacerdotale,inquit Varro,in capite nũc ſolent habere.Sic rica à ritu,quod Romano ritu ſacrificium fœminæ cum faciunt,capita uelant. Mitra Reſtis Reticulũ Capital Rica

CAPVT XX.

Pileus,quod &pileum dicitur,in plurali , ut quidam putant , uel quod ex pilis fieri ſoleret , uel quod pilos capitis tegeret. Græci τὸ πιλίον. Plutarchus in M.Catone τὸ πιλίον ἐκεῖ, καὶ τὴν ζώνην ἀποκεκλεισμένον Et capitis tegimen fuiſſe patet ex Martiali. Pileus

Si poſſem,totas cuperem miſiſſe lacernas
Nunc tantum capiti munera mitto tuo.

Et aliâs

Dum'q; decent noſtrum pilea ſumpta Iouem.

Mos fuit Romanis,ut eorum ſerui libertatem aſſecuti pileum capite tonſo geſtarent. Plautus: Vt ego hodie raſo capite caluus accipiam pileum . Plutarchus in Tito. οἱ δὲ ἄνδρες οὗτοι, καθάπερ ἔθος ἐστὶ τοῖς οἰκέταις,ὅταν ἐλευθερωθῶσι: ξύρεσθαί τε τὰς κεφαλὰς καὶ πιλία φορεῖν,ταῦτα δράσαντες αὐτοὶ θριαμβεύοντι παρείποντο.hoc eſt: Viri enim illi, qui mos ſeruorũ eſt cũ libertate donãtur,raſis capitibus pileati in triumpho Titum comitabantur. Hactenus Plutarchus . Serui quo'q; cũ pileati ueniebant,eorum nomine uenditor nihil præſtabat,ut Cælius Sabinus ſcriptum reliquit . Cuius rei cauſam eſſe ait , q̊d eiuſmodi cõditionis mãcipia inſignia eſſe in uendundo deberẽt,ut emptores errare & capi non Mos manumittendi ſeruos Serui pileati

poſſent

possent, neq; lex uendundi operienda esset, sed oculis iam perciperent, quod nam esset mãcipiorum genus. Hæc Gellius noctiũ Atticarũ septimo. Tiara erat capitis tegmẽ oriẽtis. Ouid. in undecimo de Mida rege.

Tiara

Tempora purpureis tentat uelare tiaris.

Plutarchus inter Medicam stolam adnumerat in Antonio, qui in publicum filios produxit, ἀλέξανδρον μὲν ἐν ἐσθῆτι μηδικῇ, τιάραν καὶ κίταριν ὀρθὴν ἐχοῦσαν, hoc est: Alexandrum medica ueste tiaran & citarin rectam habẽte. Hierony. ad Fabiolam. Quarum genus est uestimẽti rotundum pileolum, quasi sphæra media sit diuisa, ut pars altera ponatur in capite. Hoc Græci & nostri tiaram, nonnulli galerum uocant. Plutarchus in Artoxerxe, ἀποπίπτει δὲ τῆς κεφαλῆς ἡ τιάρα τοῦ κύρου, hoc est: Decidit à capite tiara Cyri. Quo in loco pro galea accipi uidetur. Hesychus enim ait, quandoq; esse περικεφάλαιον, quod antiqui dicebãt ueluti στέμμα autor Pollux. κίταρις, quam nonnulli cidarim uocant, Persarũ quoque regũ insigne erat, si recta gestaretur. Plutarchus in Artoxerxe. ἀνέδειξε τὸν δαρεῖον βασιλέα πεντήκοστον ἔτος γεγονότα, καὶ τὴν καλουμένην κίταριν ὀρθὴν φέρειν ἔδωκε, id est: Designauit Darium regem quinquaginta annos natum, permisitq;, ut eam quæ citaris appellatur rectam gestaret. Cidaris quoq; capitis ornamentum regum Armeniæ, quod & Diadema appellatur. Plutarchus in Lucullo, τιγράνης δ᾽ αὐτὸς ἑαυτὸν γυμνὸν, καὶ ἄοπλον φέρων ὑπέρριψε πομπηίῳ, καὶ τὸ διάδημα τῆς κεφαλῆς ἀφελόμενος ἔθηκε πρὸ τῶν ποδῶν. hoc est: Ipse uero Tigranes nudus & inermis ante Pompeium procidit sublatũq; à capite diadema ante pedes posuit. Quod hic diadema dixit Plutarchus, citarim in Põpeio appellat his uerbis. καὶ τέλος, ὡς πρὸς αὐτὸν ἦλθε πομπήιον ἀφελόμενος τὴν κίταριν ὥρμησε πρὸ τῶν ποδῶν θεῖναι. hoc est: Postremo, ut ad ipsum Pompeium uenit, sublato è capite citare, ante pedes collocare pgit. Vides ut cũ de

Galerus

Tiara pro galea

κίταρις

Cidaris

Diadema

de eodē Pōpeio & Tigrane eadē referat, q̊d in Lucullo diadema dixerat, in Pōpeio citarim uocet. Quare puto utrūq; simul iunctū, insigne regium esse, ut de tiara & cidare recta diximus, ex Plutarcho in Antonio. Quin & Suidas & Hesychius citarē & tiarā eadē existimasse quosdā scripserunt. Cidaris uero, ut ait Pollux appellat & Cyrbasia, & pileus. τὴν δὲ κυρβασίαν καὶ κίδαριν, καὶ πῖλον καλοῦσι. Ludouicus Cælius in antiquis suis lectionibus legit anaxyris, quam & cyrbasiam dicunt falsus corrupti exēplaris errore. Legendū enī in Polluce τὴν δὲ, non, τὴν καὶ. Salustius: Tunicas uersicolores æneis succincti baltheis, togasq; annectentes fibulis circūdictis purpura, sub tegmine puniceo, quas trabeas uocant. Est enī gentilis ea uestis Romanis ualde honorifica & quos apices uocant, capitibus imponentes pileos altos, in speciē coni eductos, quas Græci κυρβασίας appellāt. Diadema ornamentū capitis regū insigne. Tacitus in quinto: Surena patrio more Tiridatem insigni regio euinxit. Paulò post subdit, delectū capiendo diademati diem hunc cōcelebrauerant. Surenæ enī gentilibus ius erat, nouo rege primū diadema ponere, ut palàm fit ex Plutarcho in Crasso, in hæc uerba: κατὰ γένος μὲν οὖν δὲ ἀρχῆς ἐκέκτητο βασιλεῖ γενομένω πάρθων ἐπιτιθέναι τὸ διάδημα πρῶτος. Reginæ quoq; eo insigni ornabantur, ut docet Plutarchus in Lucullo, de Monima Milesia altera Xerxis uxore, cuius magna fama & honor apud Græcos, ὅτι τοῦ βασιλέως πειρῶντος αὐτῆς, καὶ μυρίους πεντακισχιλίους χρυσοῦς προπέμψαντος, ἀντέσχε μέχρι οὗ γάμος ἐγένοντο συνθῆκαι: καὶ διάδημα πέμψας αὐτῇ βασίλισσαν ἀνηγόρευσε. hoc est: Qđ regi ipsam attentāti, præmissisq; quindecim aureorū millibus euocāti nō paruerit, donec de matrimonio conuentū fuerit, missoq; diademate reginā salutarit. Aureū pro centū solidis nostris accipe, ut docuit Budæus ex Trāquillo & Plutarcho & Tacito. Erat autē

Cidaris
Cyrbasia
Ludouic9 Cælius

Diadema

Diadema & reginarū fuisse

Aureus

diadema fascia quædã, qua caput circũligabãt, uñ illã mõ mentionẽ fecimus, Monima, cũ à capite diadema abstraxisset, collo aptauit, seq; suspẽdit. περισπάσασα τῆς κεφαλῆς τὸ διάδημα τῷ τραχήλῳ περιῆψε, καὶ ἀνήρτησεν ἑαυτήν. Et cum corporis grauitate laqueus ille confractus esset, ô execrãdum, inquit, diadema. Neq; in tam tristi mihi ministerio profuisti. A' diademate, Metellorum unus dictus diadematus, ut inquit Plutarchus in Coriolano. ὅτι πολὺν χρόνον ἔχων περιενόσει περιδεδεμένος τὸ μέτωπον. Quare quidam non indocti apud apud Plinium in septimo diadematis legunt, his uerbis: Et hoc dicebat, iam Belearicis & Creticis, & diadematis, iam Macedonius ipse. Etiam si nõnulli putent legẽdũ, nõ diadematis, sed Numicidis, ex Plutar. in Lucullo, in ipso statim principio, quũ ait, auũculũ Luculli fuisse Metellum eum, qui Numidicus est cognominatus.

Metellus diadematus

Locus Plinij

Vitta

Vitta tegimen capitis matronarũ, Tibullus.

Sit modo casta doce, quàmuis non uitta ligatos
Impediat crines, nec stola longa pedes.

Vestales uirgines

Plaga

Plagula

Calantica

Erat quoq; Vestalium, qua cũ plaga utuntur cæ, quæ perpetuam uirginitatem deo uouerunt, unicum dei filium sponsum agnoscentes. Erat aũt plaga grande tegimen lineum, qua hodie mulieres Romanæ utuntur, cuius diminutiuum est plagula, cuius meminit Vlpianus hic. Calanticæ etiã meminit Vlpianus in seq. & erat tegmen muliebre capitis. Cicero: Tu ne cũ mẽ tirentur pedes fusci, cum calanticam capiti accõmodares. κυνῆ pileus erat Lacedæmoniorum. Strabo in sexto, ubi de origine Taranti loquitur, συνέκειτο μὲν, inquit, τοῖς ὑακινθίνοις ἐν τῷ ἀμυκλαίῳ συντελουμένου τοῦ ἀγῶνος, ἡνίκα τὴν κυνῆν περιθῆ ὁ φάλανθος, ποιεῖσθαι τὴν ἐπίθεσιν. Loquitur de insidijs quas Lacedæmoniorum Helotes, id est, mãcipia uocati & partheniæ popularib^9 struxerãt. Cõuenerat, inqt, cũ Hyacinthinis, ut insultus in

κυνῆ

Helotes

tus in

tus intiũ fieret in populares, quando habita in Amyclæo ludoꝝ celebritate, Phalantus capiti cynã imponeret. Cynã paulò post idẽ autor, ut opinor, ex Ephoro, pileũ, licet aliter rẽ ipsam narret. Xynę quoq; meminit Athenæus 14. τοῖς δὲ εἵλωσι πᾶν ὑβριστικὸν ἔργον ἐπιτάττουσι πρὸς πᾶσαν ἄγον ἀτιμίαν. κυνῆν δὲ ἕκαστον φορεῖν ἐπάναγκες. Hesychius uero ait, petasum, esse pileum Archadicũ: qbus uerbis palàm fit, petasum fuisse tegmen capitis, unde petasati dicti. Tranquillus in Augusto: Domi quoq; non nisi petasatus sub dio spaciabat. hoc est. uelato capite. Athenæus in quinto. ἐπὶ δὲ πάντων τούτων ἀναβεβήκει παιδάρια χιτῶνας ἔχοντα ἡνιοχικούς, καὶ πετάσους. Et in 12. ubi de Alexãdro. ἐν δὲ τῇ συνουσίᾳ τάτε πέδιλα καὶ τὸν πέτασον. Marcus Tullius in epistolis ad Cassium: Sed petasati ueniũt comites, ad portas expectare dicũt. Causia etiã capitis erat, quę purpureæ dabantur à regibus Macedonum ut diximus. Erat enim Macedonum causia. καυσία πῖλος μακεδονικὸς παρὰ μενάνδρῳ, ait Pollux, in 10. ut tiara candys, ut ἀναξυρίδες Medorum & Persarum. Erat autem Candys tunica quæ regis erat haliporphyros, aliorum uero purpurea, ut ait Pollux. Atqui Alexander Magnus uti ferunt, anaxyridas, candyn, tiaramq; semper repudiauit. Erant autem anaxyrides feminalia, seu brachæ, ut inquit Suidas, Hesychius, & etiam, ut audio Eustatius, in Homerum Iliados secundo. Quod & Strabo dixisse uidetur, cum ait, in quarto, ubi de cultu Gallorum: σαγοφοροῦσι δὲ καὶ κομοτροφοῦσι, καὶ ἀναξυρίσι χρῶνται περιτεταμμέναις. hoc est: Sagis utuntur, & comam nutriunt, oblongisque fœminalibus, quas unico uocabulo brachas dicere possumus. Idem Strabo autor est, ἀναξυρίδας Persarum quoque fuisse, his uerbis: ἐσθὴς δὲ τοῖς ἡγεμόσι, καὶ ἀναξυρὶς τριπλῆ. χιτὼν δὲ χειριδωτὸς τριπλοῦς, ἕως γόνατος, ὁ ὑπενδύτης μὲν λευκὸς, ἄνθινος δὲ ὁ ἐπάνω, ἱμάτιον θέρους μὲν πορφυροῦν ἢ ἄνθινον, πάραι παρα

πλησία

Cyna

Xyna

Petasus

Petasati

Causia

Candys

Anaxyrides

πλησία ταῖς τῶν μάσων, ὑπόδημα κοῖλον διπλοῦν, τοῖς δὲ πολλοῖς χιτὼν ἕως μεσοκνημίου, καὶ διπλοῦς. ῥάκος δὲ σινδόνιον τι περὶ τῆς κεφαλῆς. hoc est: Persarum principes uestis uice uti brachia tripla duplaq́; & manicata tunica ad geuna usq; promissa, cuius suffultura utiq; candida, exterior uero pars picta. Eorum pallium æstate purpureum, uel uariũ, hyeme uero pictũ: tiaræ haud absimiles, eis quas magi gestãt, calciamentum cauum ac duplum: uulgus autem tunicã ad mediam usq; tibiã gestant, eamq́; duplam: fascia uero sindonica caput euinciunt. Erant autem brachæ Gallorum transalpinorũ, Britonumq́. Martialis.

Brachæ

Quod ueteres brachæ Britonis pauperis.

Quibus & pudenda tegebantur. Iuuenalis.

Mittentur brachæ, cultelli, frena, flagellum.

Tacitus 17. Ornatum ipsius municipia & coloniæ in superbiam trahebant, quod uersicolorem sagulo brachas, tegmen barbarum indutus, togatos alloqueretur. Plutarchus in Othone ἐκείνων δὲ κεκίνας, οὔτε σχῆμα δημοτικὸς, ἀλλ' ἐπαχθὴς καὶ ἀλλοκότου σώματος μεγάλου, γαλατικῶς ἀναξυρίσι καὶ χειρίσι ἐνεσκευασμένος. Quibus uerbis eadem ferè quæ apud Tacitum retulisse uidet Plutarchus. Vnde brachati dicti Narbonenses ut ait, Plinius. Iuuenalis in octaua.

Galli brachati

Vt brachatorum pueri. Senouumq́; minores. Nunc uero etam brachatis & transalpinis nationibus. Scitum est illud Trãquilli: Gallos Cæsar in triumphum ducit. Idem: In curia Galli brachas deposuerunt, latũ clauum sumpserũt. De brachis, etiam ut opinor, dictũ prouerbialiter, ut de re insolita, ἀμαθὴς ἀναξυρίδα περιθέμενος πᾶσι ταύτην ἐδείκνυ. hoc est: Imperitus brachã indutus, omnibus eam ostentat. Neq; uero puto ἀναξυρίδα subligaculum fuisse, quod tantum, ut opinor, pudendorum uelamen erat, neq; femora contegebat, ut brachæ & ἀναξυρίδες, quæ & ob id feminalia dicuntur

Prouerbiũ

Feminalia

à proba

à probatiſſimis autoribus. Subligaculi uero meminit Tullius officiorum primo: Scenecorum quidem mos tantam habuit à uetere diſciplina uerecundiam, ut in ſcena ſine ſubligaculo prodeat nemo. Græci περίζωμα uocant. Plutarchus in Romulo: ἐν περιζώμασι γυμνοὶ διαθέουσι. Et Athenæus, ni fallor, διαζώσφας appellat, in 14. καὶ αἱ θετταλαὶ αὐταὶ ὀρχηστρίδες, καθάπερ αὐταῖς ἔθος ἐστὶν ἐν ταῖς διαζώσφαις γυμναὶ ὠρχοῦντο, quod dictum fortaſſis eſt ἀπὸ τῆς ὀσφύος. Quare quod ſcriptum eſt in epiſtola Pauli ad Epheſios, ad finem: στῆτε οὖν περιζωσάμενοι τὴν ὀσφὺν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ, uerti potius debuit: Succincti ſubligaculo, uel ſuccincti ſimpliciter, q̃ baltheo. Nihil enim cõmune lumbis cum baltheo. Nec te moueat, quod doctiſſimos mouiſſe uidetur, quod ſcilicet ſupra mẽtionem fecit, πανοπλίας. Poſt hæc enim ſubdit, de calciamentis, quæ nec armorum appellatione ueniũt, nec ueſtimentorũ, ſi iureconſultis credimus.

Subligaculum

περίζωμα διάζωσφα

Locus Pauli

CAPVT XXI.

ARiſto etiã coactilia ueſti cedere ait.) Coactilia, inquit Aegnatius iureconſultis dici uidẽtur pelles, ſeu lora, quibus inuoluuntur, adligantur ue ueſtimenta, quæ omnia inſtrumenta, uiatorĳ ſint. Hactenus Aegnatius.

Coactilia Baptiſta Aegnati⁹

Quibus uerbis uidetur id ſignificari, qđ Græci φάσκωλον dicunt, Itali ualize, nos uero malle. Ego antequã hæc Aegnatĳ uerba legiſſem, aliter ſentiebam, ſiquidem memineram me legiſſe apud Plinium in octauo: Lanæ & per ſe coactæ ueſtem faciunt, unde coactilia dicta putabam, ea quæ uulgo feltra appellamus. Nũc uero tanti uiri autoritate permotus ſubſiſto. Quod ſi uerum tibi, lector, uidebitur, quod nos ante uulgata Aegnatĳ ſcolia opinati ſumus, auſim & ego opinari bis ad eundem lapidem Aegnatium offendiſſe. Neq; enim pertinaciter in Pertinace Capitolini legendum tabernam coactiliariam, ut cenſet Aegnatius, ſed coctilitiam

φάσκωλον.

Locus Capitolini

ctilitiam potius, id est, eam in qua coquebantur ligna ne fumum facerent, quorum meminit Vlpianus in l.ligni appellati supra de leg. 3. & de uerb sig. his uerbis: Sed & titiones, & alia ligna cocta, ne fumum faciũt. Quæ etiam à Martiali ligna acapna dicuntur, quæ & forsitan coctilia dicuntur à Trebellio Pollione in D.Claudio, in hæc uerba: Ligni quotidiani pondo mille si est, copia, sin minus, quantum fuerit, & coctilium quotidina batilla quatuor. Quæ Iulus Pollux in decimo ξύλα καύσιμα appellat. Quod uero apud Plinium in octauo, post hęc uerba suprascripta, in uulgatis codicibus legitur: Indumenti usum ueniunt, legendum, in tomenti usum ueneunt. Cuius loci me admonuit, uolo enim suæ cuiq; industriæ honor reddatur, Christophorus Longolius, uir mecum ijsdẽ Græcarum literarum studijs, ueluti sacris initiatus, eoq; nomine mihi amicissimus. Ille enim unus in causa fuit, uti post habitis rabularum altercationibus, quibus audiendis in suprema Parisiorum curia tempus tereremus, Romam unà cum eo ad capiendum ingenij cultum concederem, cuius immaturo interitu, Romanæ, Græcęq; literæ damnum non mediocre fecerũt, cuiusq; singularem, tum doctrinam, tum uirtutem admirati Romani, eum non petentem ciuitate donarunt. Laboris enim improbitate, ingenijq; felicitate eò gradum fecerat. Vnde si porrò fatorum clemẽtia uitæ diem prorogante adnisus fuisset, peruenire ad summa, & doctissimo cuiq; in utriusque linguæ facultate æquari potuisset. Latine quidem loquendo nescio an habuisset parem neminem. Quod si quis meum in hac re testimonium eleuet, ut hominis Longolij amicissimi, Germani Brixij carmen legat, uiri utriusque linguæ studiosissimi, tum uero poetæ felicissimi.

Ligna acapna

ξύλα καύσιμα.

Locus Plinij

Christophorus Lõgolius

Germani Brixij uersus in C. Lõgolium

Longolio uix dum digresso matris ab aluo

Dixerat

Dixerat Aonidum nomine Mercurius,
Creſce infans, tibi ab ingenij, linguæ'que diſertæ
Dotibus, olim ingens, me duce, fama aderit.
Quam primis poſtquam ſibi conciliaſſet in annis
Longolius fuſo, nocte, die'que, oleo.
Tum deus eloquij ueritus, ſi debita fati
Ordine uixiſſet tempora Longolius,
Ne ſibi præriperet linguæ decus, inuidus illum
Contactum uirga ſuſtulit ante diem.

Εἰς τὸ αὐτὸ τοῦ αὐτοῦ.

Κείμενος ἐν μουσῶν κόλποις Ἀντήνορος ἐντὸς
Τείχους Λογγόλιον μοῖρ' ὀλοὴ δάμασεν.
Τῷ ῥα ἑῆς πόλιος στέφανον δωρήσατο Ῥώμη
Ἀστείῳ γέραϊ, ξεῖνον ἀμειβομένη.
Εἵνεκα τῶν τε λόγων, καὶ λέξιος εἵνεκα κομψῆς,
Εἵνεκα τῆς διδαχῆς, εἵνεκα τῶν χαρίτων.
Δύσμορε Λόγγολιος, φατὸν ὥς, θάνες ἐν νεότητι
Καίπερ ἐὼν ζωῆς ἄξιος ἀθανάτου.

Hæc Lazarus Bayſius commentabatur, emendaturus, immutaturúſque, ſi quid ſit, quod à uarietate iudiciorum deſideretur.

Index

INDEX GRAECOLATINVS IN LIbrum L. Bayfij de re ueftiaria per ordinem abecedarium.

Catonis fru

F Doctores

Lapsus

Q

FINIS.

ERRATA.

Pag.9.uerſ.20.leg. νύκτωρ. Eadem,uerſ. 23.leg.famã. Item pag.25.uerſ.penult. ἀπειμάτλοις.Et 28.uerſ.29.lege Platis.Pag.etiam 52.uerſ. 7.leg.manuleatus.

¶Inuenies pag. 63. non ſemel peſagarij curſores:opinor in ἀυτογράφῳ pegaſarij ſcriptum fuiſſe. Nos autẽ imitati ferè unicum exemplar,quod è Baſilea uenit (quoniam ita continenter habebat) nihil mutare auſi fuimus.

¶Et græca quoq; bis ter'ue imperfectè citata offendes,quod an uoluntate autoris factum ſit, an ſcribæ potius incuria, nihil habeo pronuntiare .·.

8

J. GOMEZ DE LA CORTINA ET AMICORUM
FALLITUR HORA LEGENDO